

3 Praktyczne aspekty weryfikacji sytuacji finansowej klientów studenckich poradni prawnych

[Przemysław Mijał, Justyna Teodorczyk]

8 Forma organizacyjno-prawna studenckich poradni prawnych

[Joanna Kuźmicka-Sulikowska, Rafał Gołąb]

14 Centrum Praktyk Sądowych – symulacje rozpraw sądowych wpisane na stałe w działalność studenckiej poradni prawnej

[Marta Janina Skrodzka]

18 Standardy pracy nad opinią prawną w poradni prawnej

[Michał Królikowski, Filip Wejman]

Seminarium EP

„Mediacje i negocjacje prawnicze”

Miejsce: WPIA Uniwersytetu Warszawskiego,
Collegium Iuridicum II, ul. Lipowa 4, sala A3

zajęcia są prowadzone w środy w godz. 15.00–16.30

Termin wykładu	Temat wykładu	Osoba prowadząca/firma
10.10.2007	ADR – perspektywy dla Polski	prof. dr hab. Jerzy Rajski Katedra Prawa Cywilnego Porównawczego WPIA UW
17.10.2007	Charakter i istota mediacji w stosunkach handlowych	adw. Bartłomiej Jankowski CMS Cameron McKenna
24.10.2007	Mediacja w polskim prawie – ujęcie porównawcze	adw. Rafał Morek Centrum Mediacyjne oraz Stały Sąd Polubowny przy Fundacji Adwokatury Polskiej i Ośrodku Badawczym Adwokatury im. adw. W. Bayera
7.11.2007	Mediacje w amerykańskim systemie prawnym	dr Ewa Gmurzyńska Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów WPIA UW, Centrum Prawa Amerykańskiego WPIA UW
14.11.2007	Sądownictwo polubowne w KPC	adw. Rafał Morek Centrum Mediacyjne oraz Stały Sąd Polubowny przy Fundacji Adwokatury Polskiej i Ośrodku Badawczym Adwokatury im. adw. W. Bayera
21.11.2007	Zasady i przebieg mediacji	Alicja Krata Ośrodek Mediacji i Dialogu Kancelarii Prawnicy „Patrimonium”, Stowarzyszenie Mediatorów Rodziny
28.11.2007	Negocjacje korporacyjne. Mediacje jako zarządzanie negocjacjami	r. pr. Maciej Bobrowicz Polskie Stowarzyszenie Mediacji Gospodarczych
5.12.2007	Mediacje w polskim prawie karnym	Grzegorz Skrzypczak Polskie Centrum Mediacji
12.12.2007	Mediacje rodzinne – aspekty prawne	r. pr. Violetta Huryn Kierownik Ośrodka Mediacji OIRP w Warszawie
9.01.2008	Warsztaty	Maciej Tański Centrum Mediacji Partners Polska
16.01.2008		Test kończący

W październikowym numerze „Edukacji Prawniczej” m.in.:

- Dodatek specjalny – Kazusy z prawa rzymskiego
- Temat miesiąca – Rospuda – wspólnotowy *hard case*?
- Pytania z egzaminu konkursowego na aplikacje: adwokacką, notarialną, radcowską – prawo rodzinne
- Przegląd nowych regulacji w dziedzinie ochrony własności intelektualnej
- *Soap-law*, czyli prawo w polskich serialach

SZANOWNI CZYTELNICY!

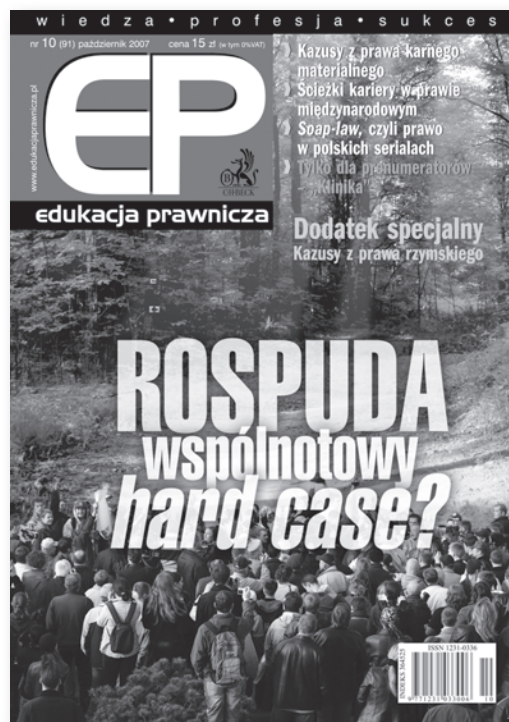
W poprzednim numerze zaproponowaliśmy uporządkowanie zawartości Kliniki w trzy działy tematyczne. Celem tego zabiegu było uwypuklenie treści prezentowanych w czasopiśmie, jak również dbałość o różnorodność jego autorów, tekstów i odbiorców. W prezentowanym numerze Kliniki zamieściliśmy w tych ramach trzy artykuły i jeden materiał edukacyjny.

W dziale pierwszym, poświęconym zagadnieniom warsztatu pracy nauczyciela klinicznego, Przemysław Mijał i Justyna Teodorczyk omawiają praktyczne aspekty weryfikacji sytuacji finansowej klientów studenckich poradni prawnych, koniecznej dla prawidłowej realizacji misji klinik prawnych. Analizują przy tym pojawiające się propozycje regulacji ustawowych, wskazując zagrożenia w proponowanym modelu świadczenia usług na rzecz mniej zamożnych osób. Kolejny artykuł (autorzy: Joanna Kuźmicka-Sulikowska i Rafał Gołąb), dotyczy form organizacyjno-prawnych studenckich poradni prawnych, w szczególności analizy, w jaki sposób przystają one do istoty działania klinik i pozwalają na przyjęcie przez nie stosownej odpowiedzialności z tytułu udzielanych porad prawnych, jak również właściwej gospodarki materialnej i kadrowej.

W dziale drugim, poświęconym prezentacji dorobku poradni, Marta J. Skrodzka przedstawia metodologię *moot court* inkorporowaną w postaci Centrum Praktyk Sądowych jako stałą formę działalności studenckich poradni prawnych.

W dziale trzecim, stanowiącym ramy do dyskusji środowiskowej na temat bieżących problemów z zakresu nauczania klinicznego, zamieściliśmy materiał roboczy z VII Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Poradni Prawnych, która odbyła się 30.3.–1.4.2007 r. i została zorganizowana przez Studencką Radę Prawną przy Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego we współpracy z Fundacją Uniwersyteckich Poradni Prawnych. Stanowi on przyczynek do debaty nad standardami opinii prawnych i kontroli ich jakości w poradniach, jak również pomoże w seminariach metodologicznych z tego zakresu. Jak to w przypadku materiałów do dyskusji, autorzy z wdzięcznością przyjmą wszelkie uwagi od Czytelników.

Liczymy na życzliwe przyjęcie Kliniki,
Redakcja

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Adres redakcji:

ul. Szpitalna 5 lok. 5, 00-031 Warszawa
tel.: 022 829 91 29 w. 143
e-mail: biuro@fupp.org.pl

Wydawca:

Wydawnictwo C.H. Beck
01-518 Warszawa, ul. Gen. Zajęczka 9
Nakład: 6000 egz.

Komitet redakcyjny:

Julia Kluczyńska, dr Michał Królikowski

Redakcja:

Emilia Rucińska

Korekta: Małgorzata Stempowska

Skład i łamanie: Robert Janusz

Reklama: Katarzyna Patnaik tel.: 022 33 77 654

Rada Naukowa Czasopisma „Klinika”

Łukasz Bojarski – Helsińska Fundacja Praw Człowieka

prof. dr hab. Eugeniusz Bojanowski – Uniwersytet Gdański

Jakub Boratyński – Fundacja im. Stefana Batorego

dr Jerzy Ciapała – Uniwersytet Szczeciński

prof. dr hab. Maria Dragun-Gertner – Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr Wojciech Dziedzic – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Katarzyna Guzenda – Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Menem/Słubicach

Katarzyna Hebda – ELSA Lawyers Society

prof. dr hab. Małgorzata Król – Uniwersytet Łódzki

prof. dr hab. Leszek Kubicki – Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego

dr Piotr Machnikowski – Uniwersytet Wrocławski

Magdalena Olczyk – Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

prof. dr hab. Maksymilian Pazdan – Uniwersytet Śląski

dr Justyn Piskorski – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

dr Andrzej Sakowicz – Uniwersytet w Białymstoku

Marcin Szyguła – Fundacja Academia Iuris

prof. dr hab. Maria Szewczyk – Uniwersytet Jagielloński

prof. dr hab. Eleonora Zielińska – Uniwersytet Warszawski

ISBN 83-88551-94-9

**Pełna oferta publikacji
Wydawnictwa C.H. Beck jest dostępna
w Księgarniach Patronackich:**

**PROFIT KSIĘGARNIA
EKONOMICZNO-
PRAWNICZA**

Pl. Defilad 1
Stacja Metra Centrum,
pasaż handlowy l. 2002D
00-110 Warszawa
tel.: (0 22) 654 55 17
tel. /fax: (0 22) 654 53 89

tel.: (0 56) 8651 86 67
www.ksiegarnia.torun.pl
www.kodeks.net.pl

KSIĘGARNIA „KODEKS”

ul. Sądowa 1
50-046 Wrocław
tel.: (0 71) 370 42 96
ksiegarnia.wroclaw@kodeks.net.pl
www.kodeks.net.pl

**GŁÓWNA KSIĘGARNIA
NAUKOWA
IM. B. PRUSA**

ul. Krakowskie Przedmieście 7
00-068 Warszawa
gkn@gkn-prus.com.pl
www.ksiegarniaprus.pl
tel.: (0 22) 826 18 35, 827 67 06
tel. /fax: (0 22) 827 64 79

KSIĘGARNIA „KODEKS”

Plac Dąbrowskiego 5
90-249 Łódź
tel.: (0 42) 677 89 05
ksiegarnia.lodz@kodeks.net.pl
www.kodeks.net.pl

**KSIĘGARNIA IURIS
PRUDENTIA**

Plac M. Curie-Skłodowskiej 5
(Budynek Wydziału Prawa UMCS)
20-031 Lublin
tel. /fax: (0 81) 537 54 75
pomoc@naukowa.pl
www.naukowa.pl

Filia w Gdyni

w centrum Rodzinnym WITAWA
ul. Wielkokackiej 2
81-611 Gdynia
tel.: (0 58) 699 20 21/23/24

**KSIĘGARNIA
EKONOMICZNA**

ul. Grójecka 67/69
02-094 Warszawa
tel.: (0 22) 822 90 41
tel. /fax: (0 22) 817 60 19
info@ksiegarnia-ekonomiczna.com.pl
www.ksiegarnia-ekonomiczna.com.pl

**KSIĘGARNIA IURIS
PRUDENTIA**

ul. Sobieskiego 2d/2
(obok Urzędu Wojewódzkiego)
35-002 Rzeszów
tel.: (0 17) 852 39 26

**KSIĄŻNICA POLSKA
„CENTRUM KSIĄŻKI”**

Plac Jana Pawła II 2/3
10-959 Olsztyn
tel.: (0 89) 5230 640 83
tel. /fax: (0 89) 527 44 20
popnaukowa@ksiaznica.pl
www.ksiaznica.pl

**KSIĘGARNIA
EUROPEJSKA**

Filia Księgarni Ekonomicznej

ul. Grójecka 128
02-094 Warszawa
tel.: (0 22) 846 04 11
europejska@ksiegarnia-ekonomiczna.com.pl
www.ksiegarnia-ekonomiczna.com.pl

**GŁÓWNA KSIĘGARNIA
NAUKOWA
WOJCIECH SATOŁA sp.j.**

ul. Podwałe 6
31-118 Kraków
biuro@eksiegarnia.pl
www.eksiegarnia.pl

**KSIĘGARNIA
PRAWNICZO-
EKONOMICZNA**

Stary Rynek 85
61-773 Poznań
tel. /fax: (0 61) 852 05 91
pz002@domksiazki.poznan.pl

KSIĘGARNIA „KODEKS”

ul. Magdzińskiego 5
85-111 Bydgoszcz
tel.: (0 52) 321 28 48
ksiegarnia.bydgoszcz@kodeks.net.pl
www.kodeks.net.pl

KSIĘGARNIA „KODEKS”

ul. Gagarina 152
86-100 Toruń

Praktyczne aspekty weryfikacji sytuacji finansowej klientów studenckich poradni prawnych

Przemysław Mijał*, Justyna Teodorczyk**

Stan majątkowy wnioskodawców jest bardzo istotnym warunkiem uzasadniającym udzielenie pomocy prawnej (§ 2 Statutu Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych). Niestety okazuje się, że kwestia statusu materialnego klientów jest bardzo skomplikowanej i delikatnej natury.

Wstęp

W dniu 29.6.2007 r. miało miejsce pierwsze czytanie rządowego projektu ustawy o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym¹ (dalej jako: projekt ustawy). Dalsze prace nad projektem – uwzględniającym rządową autpoprawkę² – będą toczyły się w Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. Wśród wielu zmian, które wprowadzono do pierwotnego tekstu, projekt ustawy przewiduje **możliwość świadczenia usług prawnych na zasadach w nim określonych m.in. uniwersytetom lub szkołom wyższym, które udzielają nieodpłatnej pomocy prawnej w ramach akademickich poradni prawnych** (zob. art. 19 ust. 1 pkt 3). Modyfikacji dokonano również w zakresie określenia kryterium dochodowego oraz kategorii osób, którym w oparciu o przepisy projektu ustawy pomoc prawna może zostać przyznana (zob. art. 6). Świadczenie pomocy prawnej przez poradnie wyłonione w konkursach ofert spowoduje konieczność dostosowania trybu i zasad udzielania porad do zaproponowanych w projekcie ustawy rozwiązań. Jednak regulacje te stanowią przyczynek do dyskusji na temat aktualnie obowiązujących zasad udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej przez studenckie poradnie prawne w kontekście weryfikacji sytuacji finansowej ich klientów.

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie obecnie istniejących założeń i sposobów weryfikacji sytuacji finansowej klienta ubiegającego się o pomoc w studenckiej poradni prawnej oraz porównanie ich z rozwiązaniami, które przewiduje projekt ustawy oraz inne obowiązujące regulacje. Analiza i konfrontacja tych zasad pozwoli zastanowić się nad prawidłowością rozwiązań funkcjonujących w klinikach prawa i zasadnością ewentualnych zmian odnoszących się do sposobu kontroli statusu majątkowego klientów.

Standardy poradni

Punktem wyjścia do rozważań nad kryterium weryfikacji sytuacji finansowej klienta, która umożliwi mu skorzystanie z nieodpłatnej pomocy prawnej, powinna być analiza standardów³ działalności uniwersyteckich poradni prawnych, wypracowanych przez Fundację Uniwersyteckich Poradni Prawnych – FUPP (dalej jako: standardy). Należy zauważyć, że obecnie działalność wszystkich poradni zrzeszonych w FUPP opiera się na wyżej wskazanym katalogu ujednoliconych zasad, które stanowią jednocześnie minimum niezbędne do ich prawidłowego funkcjonowania.

Zgodnie z pkt 7 standardów⁴, przyjęcie sprawy poprzedza przedstawienie klientowi na piśmie informacji o tym, że **poradnia prowadzi wyłącznie sprawy osób, których sytuacja finansowa**

nie pozwala na pokrycie kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Następnie osoba przyjmująca sprawę odbiera od klienta podpisane oświadczenie, że zapoznał się on z wręczonymi mu informacjami.

Przyjęcie przedstawionej konstrukcji ma swoje wady i zalety. Stabość procedury polega przede wszystkim na tym, że w praktyce każda osoba przyjmująca sprawę może inaczej ocenić „zdolność” klienta do uzyskania pomocy w kontekście jego sytuacji finansowej. Na uwagę zasługuje fakt, że w tym przypadku weryfikacja stanu majątkowego klienta ogranicza się jedynie do jego pouczenia i złożenia przez niego stosownego oświadczenia. W praktyce oznacza to, że klient sam wyznacza zakres pojęcia „**sytuacja finansowa niepozwalająca na pokrycie kosztów odpłatnej pomocy prawnej**”, często nawet nie zdając sobie sprawy, jaki byłby orientacyjny koszt udzielenia oczekiwanej przez niego pomocy przez profesjonalnego pełnomocnika. W tym kontekście brak konkretyzacji kryterium sytuacji finansowej klienta często stanowi problem dla samego zainteresowanego. Klient poradni, podpisując oświadczenie, z którego wynikają warunki świadczonej pomocy prawnej, może nie zdawać sobie sprawy z tego, że nie jest osobą, której taka pomoc się należy. Z drugiej strony brak obiektywnych kryteriów w omawianym zakresie jest często wykorzystywany przez klientów, których sytuacja materialna pozwala na uzyskanie pomocy prawnika profesjonalisty. Niemniej z różnych względów – na ogół merkantylnych – decydują się oni na skorzystanie z nieodpłatnej pomocy prawnej oferowanej przez poradnie.

Problem powyższy jest konsekwencją braku konkretyzacji – zarówno w standardach, jak i funkcjonujących w poszczególnych poradniach regulaminach udzielania pomocy prawnej – w oparciu o jakiegokolwiek kryteria obiektywne sytuacji finansowej klienta, pozwalającej na uzyskanie nieodpłatnej pomocy prawnej. Jednocześnie należy zauważyć, że kwestia

* Autor jest asystentem w Katedrze Prawa Konstytucyjnego i Integracji Europejskiej WPIA Uniwersytetu Szczecińskiego, opiekunem Studenckiej Poradni Prawnej działającej przy WPIA Uniwersytetu Szczecińskiego, radcą prawnym.

**Autorka jest koordynatorem Studenckiej Poradni Prawnej działającej przy WPIA Uniwersytetu Szczecińskiego, aplikantem adwokackim w ORA w Szczecinie.

¹ Tekst wniesionej do projektu ustawy rządowej autpoprawki – druk sejmowy Nr 29-A, udostępniony na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/proc5.nsf/opisy/29.htm>.

² Szerzej na temat autpoprawki: P. Mijał, Darmowy dostęp do pomocy prawnej: wątpliwa autpoprawka, „Rzeczpospolita” Nr 295/2006.

³ Standardy Uniwersyteckich Poradni Prawnych udostępniono na stronie internetowej FUPP – <http://www.fupp.org.pl/index.php?id=standardy>.

⁴ Dokładne powołanie konkretnego postanowienia standardów nie jest możliwe z uwagi na nieprecyzyjne oznaczenie jednostek redakcyjnych tekstu.

ta nie jest również przedmiotem debaty czy chociażby wskazówek bądź wytycznych w tym zakresie formułowanych przez osoby zajmujące się działalnością studenckich poradni prawnych, co w świetle możliwości, które stwarza projekt ustawy (o czym dalej), wydaje się być istotnym zaniedbaniem.

Trudność w zakresie weryfikacji sytuacji finansowej klientów eliminuje bądź znacznie ogranicza przyjęcie **modelu kontroli wniosków**⁵, w którym zainteresowanego przyjmuje i nadaje bieg sprawie **profesjonalny sekretariat poradni**. Zatrudnieni na stałe i doświadczeni pracownicy biura poradni zazwyczaj kierują się wypracowanymi w tym zakresie zasadami i kryteriami. Problem nasila się jednak w sytuacji, gdy sprawy przyjmują studenci rotacyjnie pełniący dyżury w poradni, co stanowi istotną część ich kształcenia klinicznego. W tym przypadku interpretacja standardów przyjętych przez poradnie może okazać się zbyt dowolna⁶, a w konsekwencji powodować, że część klientów zostanie błędnie zakwalifikowana w procesie ubiegania się o nieodpłatną pomoc prawną wyłącznie z powodu niewłaściwej oceny ich sytuacji majątkowej⁷.

Natomiast niewątpliwą zaletą tak elastycznego ukształtowania warunków uzyskania pomocy prawnej jest możliwość udzielania wsparcia także tym osobom, których wysokość osiąganych dochodów tylko w części pozwala na pokrycie kosztów odpłatnej pomocy prawnej bądź nieznacznie przekracza sztywno określone wskaźniki.

Pozostałe regulacje

Analizując omawiany sposób weryfikacji sytuacji finansowej klientów poradni, należy odnieść się także do innych form pomocy – również o charakterze prawnym – której świadczenie oparte jest na podobnych zasadach. W tym miejscu na uwagę zasługują przede wszystkim **pomoc przyznawana przez sądy w postępowaniach cywilnym⁸ i administracyjnym⁹**, polegająca na zwolnieniu od ponoszenia kosztów sądowych i ustanowieniu stronie postępowania pełnomocnika z urzędu. Powinna być ona udzielana, jeżeli osoba, która się jej domaga, nie jest w stanie ponieść kosztów postępowania lub kosztów wynagrodzenia adwokata bądź radcy prawnego bez uszczerbku dla siebie i rodziny. Do wniosku o udzielenie pomocy obligatoryjnie należy dołączyć oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o pomoc¹⁰. Uzyskanie pomocy prawnej następuje w przypadku uznania przez sąd, że wnioskodawca spełnia warunki do jej otrzymania. Udzielenie pomocy nie jest jednak uzależnione od kwotowo określonego kryterium dochodowego, lecz od całości sytuacji finansowej ubiegającego się o jej przyznanie¹¹ oraz złożoności sprawy. Ocena w tym zakresie każdorazowo zależy od dyskrejonalnego uznania sądu¹².

Wszelka pomoc o charakterze socjalnym, świadczona na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej¹³, jest udzielana w oparciu o obiektywne kryterium dochodowe¹⁴ uprawnionego, które w tym przypadku określone jest kwotowo i podlega weryfikacji co trzy lata¹⁵. Świadczenia z pomocy społecznej są przyznawane na wniosek osoby zainteresowanej. Osoby ubiegające się o pomoc są zobowiązane do udokumentowania swojej trudnej sytuacji społeczno-bytowej, przy czym pomoc może być udzielona również z urzędu¹⁶. Przyjęta regulacja nie pozostawia wątpliwości co do możliwości skorzystania z przewidzianej przepisami prawa pomocy przez określony krąg podmiotów spełniających owe kryteria. Mankamentem takiego rozwiązania jest brak moż-

liwości skorzystania ze świadczeń w ramach pomocy społecznej w przypadku, gdy dochód osoby zainteresowanej nieznacznie przekracza próg określony w ustawie.

W przypadku nieodpłatnego poradnictwa prawnego świadczonego przez organizacje pozarządowe badanie statusu majątkowego osoby ubiegającej się o pomoc nie jest zasadą. Szansę na uzyskanie nieodpłatnej porady prawnej ma każda osoba, która zwróci się o pomoc do **Biura Porad Obywatelskich**¹⁷ udzielającego pomocy niezależnie od sytuacji materialnej osoby zainteresowanej.

Na analogicznych zasadach, w zakresie weryfikacji sytuacji finansowej osób ubiegających się o pomoc, opiera się działalność **Rzecznika Praw Obywatelskich**¹⁸, jednakże spektrum

⁵ O modelach kontroli wniosków pisał: J. Ciapała, *Zasady udzielania porad* [w:] *Studencka Poradnia Prawna. Idea, organizacja, metodologia*, Warszawa 2005, s. 129.

⁶ W praktyce bowiem to student przyjmujący sprawę ocenia i wyjaśnia klientowi konsekwencje związane ze składanymi przez niego oświadczeniami w zakresie sytuacji majątkowej.

⁷ Jako swoistą ciekawostkę można w tym miejscu przytoczyć sytuację, kiedy to jeden z klientów SPP działającej przy WPiA Uniwersytetu Szczecińskiego, zapytany o szczegółową dokumentację sprawy, wyjął z torby notebooka i okazał dokumenty w formie elektronicznej.

⁸ Kwestie te reguluje ustawa z 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.) oraz ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.).

⁹ Zagadnienia te reguluje ustawa z 30.8.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. Nr 153, poz. 1270 ze zm.).

¹⁰ Zarówno w postępowaniu administracyjnym, jak i cywilnym wniosek składa się na urzędowym formularzu według ustalonych wzorów. Wzory te określone zostały rozporządzeniem Rady Ministrów z 16.12.2003 r. w sprawie określenia wzoru i sposobu udostępnienia urzędowego formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy w postępowaniu przed sądami administracyjnymi oraz sposobu dokumentowania stanu majątkowego, dochodów lub stanu rodzinnego wnioskodawcy (Dz.U. Nr 227, poz. 2245) oraz rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 31.1.2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie z kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 27, poz. 200).

¹¹ W postanowieniu z 9.6.2006 r., IV CZ 45/06, niepubl., Sąd Najwyższy stwierdził, że każdy ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów, w którym strona powołuje nowe okoliczności uzasadniające jej odmienną w porównaniu z poprzednią sytuacją finansową, powinien skutkować ponownym badaniem sytuacji materialnej, osobistej i rodzinnej strony wnioskującej. Wykluczenie możliwości ponownego rozważenia przez sąd jej nowej sytuacji oznaczałoby, że o odmowie zwolnienia od kosztów przesądzałyby okoliczności wcześniejsze, a nie te, które określają możliwości finansowe strony w czasie, gdy realnie ma ją dotknąć ciężar opłaty sądowej.

¹² W postanowieniu z 18.8.2005 r., II SA/Bk 132/05, niepubl., Wojewódzki Sąd Administracyjny w Białymstoku stwierdził, że za uwzględnieniem wniosku o ustanowienie adwokata nie może przemawiać podany przez stronę fakt, iż o jej ubóstwie świadczy korzystanie z różnych form pomocy społecznej oraz uzyskiwanie w innych sprawach całkowitego prawa pomocy. W każdej indywidualnej sprawie sąd rozpoznający sprawę samodzielnie rozstrzyga, czy istnieją podstawy do przyznania stronie prawa pomocy i o jej zakresie. Przyjęcie zasady, że sąd jest związany faktem przyznania stronie prawa pomocy w innym postępowaniu sądowym czy administracyjnym oraz że wystarczającym dowodem sytuacji materialnej jest fakt korzystania z pomocy społecznej przez stronę, spowodowałoby przeniesienie oceny przesłanek do udzielenia stronie prawa pomocy z sądu rozpoznającego sprawę na inny organ.

¹³ Ustawa z 12.3.2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64, poz. 593 ze zm.; dalej jako: PomSpoU).

¹⁴ Do zwiększonych do 150% i 200% kryteriów określonych w ustawie o pomocy społecznej odsyła również projekt ustawy.

¹⁵ Ostatnią weryfikację wprowadzono rozporządzeniem Rady Ministrów z 24.7.2006 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. Nr 135, poz. 950).

¹⁶ Zob. art. 102 ust. 2 PomSpoU.

¹⁷ Informacje zaczerpnięto ze strony internetowej Związku Biur Porad Obywatelskich – <http://www.zbpo.org.pl/page/pl/>.

¹⁸ Zob. art. 10 ustawy z 15.7.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), stanowiący, że wniosek kierowany do RPO jest wolny od opłat, nie wymaga zachowania szczególnej formy, lecz powinien zawierać oznaczenie wnioskodawcy oraz osoby, której wolności i praw sprawa dotyczy, a także określać przedmiot sprawy.

spraw, którymi zajmuje się Biuro RPO, ogranicza się jedynie do wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP¹⁹.

Dokonana analiza pozwala zweryfikować różnorodność podstaw, na jakich opiera się pomoc dla tych osób, które ze względu na złą sytuację finansową nie są w stanie ponieść jej kosztów, oraz ocenę poszczególnych rozwiązań. **Najbardziej praktyczne i użyteczne rozwiązanie w tym zakresie stosują sądy.** Informacje o stanie majątkowym strony pozwalają, w konkretnej rozpatrywanej sprawie, rzetelnie zbadać zarówno jej potrzeby, jak i możliwości finansowe w zakresie zapewnienia pomocy prawnej. Jednocześnie sądy nie są związane sztywno (kwotowo) określonym kryterium dochodowym, co z kolei pozwala również na częściowe udzielenie pomocy (np. częściowe zwolnienie od kosztów).

Wydaje się natomiast, że konstrukcją nie do przyjęcia w ramach działalności studenckich poradni prawnych okazuje się całkowite zrezygnowanie z badania stanu majątkowego klienta ubiegającego się o pomoc. Istotą działalności i celem uniwersyteckich poradni prawnych jest bowiem świadczenie pomocy prawnej na rzecz osób najuboższych²⁰. Jednocześnie udostępnienie takiej możliwości wszystkim zainteresowanym osobom kolidowałoby z działalnością korporacji prawniczych.

Tryb i sposoby weryfikacji

Zgodnie z pkt 8 standardów poradnie przeprowadzają procedurę kwalifikacyjną klientów, mającą na celu ustalenie, czy sytuacja majątkowa klienta nie pozwala mu na skorzystanie z odpłatnej pomocy prawnej. Czynności te, jak to już podkreślono, w głównej mierze sprowadzają się do odebrania od klienta **oświadczenia, że nie jest on w stanie ponieść kosztów odpłatnych usług profesjonalisty.** Znaczna część spraw w poradniach przyjmowana jest wyłącznie na podstawie pisemnego oświadczenia klienta, niepotwierdzonego żadnym oświadczeniem o wysokości uzyskiwanych dochodów i sytuacji majątkowej, weryfikowanym jakkolwiek dokumentacją, np. podatkową.

W standardach przewidziano również, że w przypadku powzięcia wątpliwości co do rzetelności oświadczenia klienta można wystąpić o **udzielenie dodatkowych wyjaśnień** i ewentualne ich udokumentowanie. W tym miejscu należy jednak zauważyć, że dokumentowanie przez klientów poradni ich sytuacji majątkowej należy do rzadkości. Ocena co do stanu majątkowego klienta jest najczęściej rezultatem obserwacji i spostrzeżeń osoby przyjmującej wniosek, a podyktowana jest wyglądem zewnętrznym klienta bądź przedmiotem zleconej sprawy, której charakter w znacznej mierze pozwala ocenić status majątkowy zainteresowanego. Niewątpliwie pierwsza z tych ocen okazuje się zawodna. Natomiast charakter i przedmiot powierzonej sprawy na ogół pozwala na obiektywną ocenę zasobności klienta. W takich przypadkach niezbędne jest jednak odróżnienie sytuacji, gdy klient w chwili zlecenia sprawy dysponuje środkami pozwalającymi na pokrycie kosztów odpłatnej porady²¹, od okoliczności, kiedy uzyskanie środków finansowych nastąpi w wyniku ewentualnej realizacji roszczenia przysługującego klientowi²². Wówczas przesądzającym kryterium powinno być określenie możliwości finansowych klienta na dzień ubiegania się o udzielenie pomocy prawnej. Za obarczone błędem uznać należy przewidziane w standardach badanie płynności majątku klienta, które w praktyce opiera się na przyjęciu od zainteresowanego zapewnienia, że zbycie przedmiotów wchodzących w skład jego majątku spowodowałoby istotne trudności egzystencjalne dla niego lub osób bliskich bądź jest niemożliwe

w najbliższym czasie. W praktyce bowiem niczym nie różni się ono od przyjęcia oświadczenia o niemożności pokrycia kosztów odpłatnej pomocy prawnej. **Ocena prawdziwości zapewnienia sprowadza się w takiej sytuacji do dania wiary oświadczeniu klienta, którego w praktyce nie sposób zweryfikować.**

Ponadto niekiedy do klinik zgłaszają się klienci ubiegający się o poradę prawną w imieniu osoby, która z różnych przyczyn sama nie mogła stawić się na dyżur²³, a co do której nie wiadomo, jak przedstawia się jej sytuacja materialna. Klasa takich sytuacji skłania do rozważenia, czy osoba zgłaszająca problem prawny powinna podpisywać przedłożone jej oświadczenie bądź czy poradnie w ogóle powinny przyjmować tak zainicjowane sprawy. Wątpliwe wydaje się przyjęcie rozwiązania, które umożliwiałoby składanie oświadczenia o stanie majątkowym klienta *per procura*, zwłaszcza przez osobę, która w sytuacji tej może być niezorientowana. Powyższa kwestia nie jest przedmiotem normowanym przez statuty bądź regulaminy obowiązujące w poszczególnych poradniach, dlatego też wiele poradni dopuszcza takie rozwiązanie. Brak regulacji w tym zakresie może spowodować, że o porady prawne zwracać się będą klienci o złej sytuacji materialnej, przy czym pomoc ta nie będzie dotyczyła faktycznie ich problemów, a osób trzecich, które stać na pomoc profesjonalisty²⁴.

Dlatego też obok **kryterium sytuacji majątkowej klienta** powinien pojawić się **warunek interesu prawnego bądź faktycznego** osoby, która zwraca się o udzielenie pomocy. Łączne zastosowanie powyższych przesłanek uniemożliwi bądź co najmniej znacznie ograniczy sytuacje udzielania porad osobom podstawionym (figurantom). Przed sytuacjami tego typu uchronić się można również poprzez wprowadzenie **limitów w udzielaniu pomocy na rzecz tych samych osób.** Tego typu ograniczenie pozwala również pohamować działania klientów przejawiających ewidentne zachowania noszące znamiona pieniactwa sądowego.

Rozwiązania przyjęte w poszczególnych poradniach

Na szczególną uwagę zasługują rozwiązania dotyczące trybu i sposobu weryfikacji sytuacji finansowej klientów klinik, przyjęte w poszczególnych poradniach. Z uwagi na brak możliwości dotarcia do wszystkich statutów i regulaminów analizie zostały podane tylko wybrane unormowania²⁵ regulujące działalność: Klinik Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, Studenckiej Uniwersyteckiej Poradni Prawa Uniwersytetu Gdańskiego, Studenckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersyteckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Rzeszowskiego, studenckiego programu poradni prawnej Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie oraz Studenckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Szczecińskiego.

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

²⁰ Zob. § 2 Statutu Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych.

²¹ Przykładem może być sprawa o ustalenie sposobu korzystania (*quad usum*) z nieruchomości o dużej wartości.

²² Przykładem może być sprawa o alimenty, w której wierzycielem jest dobrze uposażona osoba.

²³ Przykładem może być sytuacja, gdy matka prosi o poradę prawną w imieniu syna, którego sytuacja majątkowa pozwala na uzyskanie pomocy profesjonalisty.

²⁴ Nic nie stoi na przeszkodzie, aby klientowi, który zwrócił się o pomoc do poradni, osoba trzecia faktycznie zainteresowana poradą prawną odwdzięczyła się gratyfikacją finansową. Z reguły będzie ona niższa niż cena odpłatnej porady prawnej.

²⁵ Informacje zostały zaczerpnięte z następujących stron internetowych: http://www.prawo.univ.gda.pl/wydzial/organizacje/poradnia_statut.html; <http://www.upp.rzeszow.glt.pl/>; <http://www.klinika.wpia.uw.edu.pl/strony/zasadypomocy.html>; http://www.lazarski.pl/spp_regulamin.php; <http://www.spp.us.edu.pl/podstawy.html>.

Podstawą przyjęcia sprawy w każdej z wyżej wymienionych poradni jest podpisanie przez klienta **oświadczenia o jego stanie majątkowym**, który nie pozwala na uzyskanie profesjonalnej pomocy prawnej²⁶. Analiza poszczególnych uregulowań prowadzi do konstatacji, że procedura przyjmowania klientów poradni w niczym nie odbiega od uregulowań przyjętych w standardach, a postanowienia regulaminów recypują zapisy standardów, co jest oczywiście zrozumiałe. Jednakże nie we wszystkich poradniach kryterium złej sytuacji finansowej klienta ma charakter bezwzględny. Studencka Poradnia Prawna Uniwersytetu Śląskiego ogranicza ten wymóg²⁷ w przypadku udzielania porad osobom znajdującym się w zakładach penitencjarnych²⁸. Ponadto regulacje normujące działalność poradni na Uniwersytecie Gdańskim, Uniwersytecie Szczecińskim oraz w Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie przewidują możliwość **odmowy sporządzenia opinii przed przyjęciem sprawy** bądź **zwrot sprawy w trakcie realizowania prośby zainteresowanego**. Podstawą takiej decyzji może być „jej charakter lub zachowanie osoby zwracającej się o pomoc, w szczególności wywołujące u dyżurującego studenta uzasadnione przekonanie o możliwości poniesienia przez klienta kosztów profesjonalnej pomocy prawnej”²⁹. Poradnia może także zrezygnować ze świadczenia pomocy prawnej osobom, które postępują w stosunku do poradni w sposób nielojalny³⁰.

Zasługującym na uwagę rozwiązaniem jest ograniczenie przyjęte w regulaminie studenckiego programu poradni prawnej Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie. Zgodnie z nim **poradnia nie prowadzi spraw, w których wartość przedmiotu sprawy z zakresu prawa cywilnego i gospodarczego przekracza 10 000 zł**. Wprowadzenie **ograniczenia kwotowego przedmiotu sporu** niewątpliwie uznać należy za kryterium obiektywne, niemniej jednak umożliwiające jedynie weryfikację wysokości roszczeń w konkretnej sprawie klienta poradni³¹. Warunek ten – tak jak ma to miejsce w przywołanym regulaminie – może stanowić wyłącznie kryterium uzupełniające. Niewątpliwie jednak w każdym przypadku uzależniającym możliwość uzyskania pomocy prawnej od wartości przedmiotu sprawy należy w sposób odmienny traktować sytuacje, w których w wyniku realizacji roszczenia klient uzyska środki finansowe, od sytuacji, w których klient występuje w sprawie w charakterze dłużnika.

Interesującym rozwiązaniem jest również wprowadzenie **definicji klienta** do regulaminu świadczenia pomocy prawnej oraz **działalności** w ramach Studenckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Śląskiego. Zgodnie z art. 2 pkt 3 tego aktu przez pojęcie klienta należy rozumieć osobę niezamożną, niedysponującą wystarczającymi środkami finansowymi na pokrycie wynagrodzenia fachowego pełnomocnika, która w sprawie będącej przedmiotem udzielanej porady nie posiadała fachowego pełnomocnika oraz która po zapoznaniu się z zasadami udzielania porad prawnych przez poradnię akceptuje je i prosi o udzielenie porady [...]. Należy zauważyć, że wprowadzenie takiej definicji może być pomocne dla wszystkich osób, które zajmują się przyjmowaniem petentów w ramach działalności klinik. Mankamentem wyżej przytoczonej definicji jest jednak zbyt ogólnikowość przesłanek określających podmioty, które mogą ubiegać się o nieodpłatną pomoc prawną.

Analiza obecnie obowiązujących regulacji regulaminowych i statutowych poradni wskazuje na konieczność zobiektywizowania kryteriów odnoszących się do sytuacji majątkowej ich klientów. Niezależnie od tego, czy działające poradnie będą przystępowały do konkursów przewidzianych w projek-

cie ustawy (wówczas będą one podlegały rygorom tam przyjętym), czy też będą świadczyły pomoc prawną na dotychczasowych zasadach, niezbędne wydaje się ujednoczenie kryteriów, na których podstawie weryfikowana będzie sytuacja majątkowa klientów.

Warunki te powinny być bowiem tożsame we wszystkich działających w ramach FUPP poradniach, bez względu na ich formę organizacyjno-prawną. Rozwiązaniem tej kwestii powinien zająć się składający się z przedstawicieli poradni oraz przedstawicieli FUPP zespół, który zweryfikowałby obecne standardy. Ponadto zmiany mogłyby zostać wprowadzone w formie wzorcowego regulaminu – w części dotyczącej weryfikacji sytuacji majątkowej klientów – wspólnego dla wszystkich poradni zrzeszonych w FUPP.

Projekt ustawy

W myśl art. 6 ust. 1 projektu ustawy pomoc prawną przysznaje się osobie, która uzyskuje dochód nie większy niż 150% kryteriów dochodowych określonych w art. 8 PomSpoU³². Pomoc prawną przysznaje się również osobie, która uzyskuje dochód nie większy niż 200% powyższego kryterium dochodowego, w przypadku:

- 1) ofiary przemocy w rodzinie;
- 2) wychowanka całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych w rozumieniu ustawy, do ukończenia 26. roku życia;

²⁶ Zgodnie z § 5 pkt 1 lit. A regulaminu funkcjonowania Klinik Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, przed udzieleniem porady należy uzyskać od osoby ubiegającej się o pomoc oświadczenie o stanie majątkowym. Statut Studenckiej Uniwersyteckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Gdańskiego w § 14 pkt 1 lit. a stanowi, że student, przyjmując daną sprawę, musi od osoby ją zgłaszającej uzyskać oświadczenie o sytuacji materialnej, która nie pozwala na uzyskanie profesjonalnej pomocy prawnej. Regulamin świadczenia pomocy prawnej oraz działalności w ramach Studenckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Śląskiego normuje tę kwestię w art. 45 ust. 3 lit. A, zgodnie z którym klient własnoręcznym podpisem oświadcza, że nie stać go na korzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej. Tak samo treść art. 28 ust. 3 pkt 1 regulaminu świadczenia pomocy prawnej oraz działalności w ramach Uniwersyteckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Rzeszowskiego stanowi, że klient własnoręcznym podpisem oświadcza, że nie stać go na korzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej. Zgodnie z art. 10 *tiret* pierwszy regulaminu studenckiego programu poradni prawnej Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie student, przyjmując daną sprawę, musi od osoby ją zgłaszającej uzyskać oświadczenie o sytuacji materialnej, która nie pozwala na uzyskanie profesjonalnej pomocy prawnej. Regulamin Studenckiej Poradni Prawnej działającej w ramach Centrum Edukacji Prawnej koła naukowego przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego w rozdziale 3 pkt 1 lit. a stanowi, że klientem poradni może być każda osoba, która wystąpi o pomoc prawną i jest osobą niezamożną, co oświadczy pisemnie.

²⁷ Zob. § 3 zd. drugie regulaminu świadczenia pomocy prawnej oraz działalności w ramach Studenckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Śląskiego. Choć wydaje się, że właściwszym zapisem z punktu widzenia redakcji tekstu prawnego regulaminu byłoby „wyłączenie” tego wymogu zamiast jego „ograniczenie”.

²⁸ Wyłączenie to wydaje się nieuzasadnione, bowiem nie każda osoba odbywająca karę pozbawienia wolności bądź tymczasowo aresztowana z założenia jest osobą o stanie majątkowym, który uniemożliwia skorzystanie z pomocy profesjonalnego pełnomocnika.

²⁹ Zob. art. 12 regulaminu studenckiego programu poradni prawnej Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie.

³⁰ W rozdziale 3 pkt 4 regulaminu Studenckiej Poradni Prawnej działającej w ramach Centrum Edukacji Prawnej koła naukowego przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego.

³¹ W kontekście kryterium wartości przedmiotu sporu, jako wyłącznego warunku przyznania pomocy, prawdopodobną sytuacją wydaje się konieczność udzielenia pomocy prawnej klientowi, który realizuje uprawnienia z rękoma, żądając wymiany na nowe złotych spinek do koszuli o wartości 9920 zł, natomiast odmówienia jej udzielenia bezrobotnemu inwalidzie I grupy w sprawie zaległości czynszowych w lokalu komunalnym, wynoszących na dzień złożenia pozwu 10 050 zł. Na marginesie warto zaznaczyć, że poszerzenie kręgu spraw, którymi zajmuje się poradnia, o gospodarcze wydaje się sprzeczne z istotą działalności studenckich poradni prawnych, które z założenia nie powinny świadczyć pomocy prawnej przedsiębiorcom.

³² Obecnie będzie to w przypadku osoby samotnie gospodarującej 715,50 zł, natomiast w przypadku osoby w rodzinie – 526,50 zł.

- 3) bezdomności;
- 4) osoby całkowicie niezdolnej do pracy;
- 5) osoby posiadającej orzeczenie o znacznym albo umiarkowanym stopniu niepełnosprawności;
- 6) ofiary klęski żywiołowej.

Należy zwrócić uwagę, że katalog sytuacji życiowych, których wystąpienie implikuje przyznanie nieodpłatnej pomocy prawnej w sytuacji osiągnięcia wyższego kryterium dochodowego, został ograniczony w stosunku do pierwotnego projektu ustawy. W autopoprawce zawężono listę tych okoliczności poprzez wyeliminowanie: sieroctwa, długotrwałej lub ciężkiej choroby, ubiegania się o status uchodźcy lub o azyl, zwolnienia z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii oraz bezrobocia. Wyłączenie owych sytuacji ocenić należy za niewłaściwe. W projekcie ustawy nie uwzględniono kwestii ochrony macierzyństwa i wielodzietności oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Potraktowanie tych kwestii jako mniej istotnych w kontekście ubiegania się o nieodpłatną pomoc prawną wydaje się nie znajdować racjonalnego uzasadnienia. Uznać należy, że korzystniejszym rozwiązaniem byłoby po prostu zastosowanie ogólnego odesłania do PomSpołU w zakresie okoliczności uzasadniających przyznanie osobie fizycznej pomocy prawnej.

Zgodnie z art. 25 ust. 2 projektu ustawy, pomocy prawnej udziela się **na wniosek osoby zainteresowanej**. Podanie należy złożyć do punktu pomocy prawnej działającego na terenie powiatu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy. Ponadto wnioskodawca jest obowiązany podać we wniosku dane i informacje zgodne z prawdą, pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Sankcją za podanie nieprawdziwych danych będzie odpowiedzialność karna przewidziana w art. 233 Kodeksu karnego³³, zagrożona karą pozbawienia wolności do 3 lat. Wniosek powinien być złożony na urzędowym formularzu i zawierać m.in. oświadczenie o dochodach. Do wniosku należy dołączyć także dokumenty potwierdzające sytuację majątkową wnioskodawcy, która pozwoli mu skorzystać z nieodpłatnej pomocy prawnej.

Należy zauważyć, że wejście w życie powyższej regulacji stanowiłoby jednocześnie podstawę prawną upoważniającą kliniki prawa do żądania od klientów informacji dotyczących ich stanu majątkowego (oczywiście przy założeniu, że poradnia wygrałaby konkurs ofert przewidziany w projekcie ustawy).

Obecnie składanie przez klientów oświadczeń o stanie majątkowym ma charakter dobrowolny, przy czym od jego złożenia uzależnia się udzielenie pomocy prawnej przez poradnię. Brak oświadczenia bądź wątpliwości co do jego wiarygodności umożliwiają jedynie odmowę udzielenia pomocy. Funkcjonujące aktualnie rozwiązania opierają się bowiem na założeniu, w myśl którego osoba mająca zamiar skorzystać z pomocy oferowanej przez poradnię musi spełnić określone wymogi. Jednym z nich jest złożenie oświadczenia o stanie majątkowym. Poza regulacjami zawartymi w standardach i regulaminach poszczególnych poradni brak jest podstaw prawnych do żądania od potencjalnych klientów dokumentów potwierdzających zgodność złożonego oświadczenia ze stanem faktycznym. Wobec tego weryfikacja składanych oświadczeń, przy braku woli klienta w tym zakresie, staje się niemożliwa. Natomiast jedyną „sankcją”, którą można zastosować wobec klienta w przypadku niedostarczenia dokumentacji, jest odmowa udzielenia pomocy prawnej. Z tych samych powodów kliniki pozbawione są realnych instrumentów dyscyplinujących klientów w zakresie składania zgodnych z prawdą oświadczeń o stanie majątkowym.

Propozycje zmian

Zawarte w niniejszym opracowaniu rozważania skłaniają do refleksji, że uniwersyteckie poradnie prawne powinny dążyć do zmiany systemu weryfikacji sytuacji materialnej klienta. Jeśli poradnie mają zamiar w przyszłości korzystać z dobrodziejstw, które przewiduje projekt ustawy, niewątpliwie należy dążyć do zmiany trybu lustracji sytuacji finansowej klientów, opierając go na obiektywnych i sprawdzalnych kryteriach.

W tym zakresie oprócz regulacji przewidzianych w projekcie ustawy czy też przyjęciu sztywnego kryterium dochodowego określonego np. w ustawie o minimalnym wynagrodzeniu za pracę³⁴ możliwe wydaje się również przyjęcie następujących rozwiązań.

Zobiektywizowanie kryteriów w zakresie sytuacji majątkowej klientów, umożliwiającej im skorzystanie z pomocy prawnej poradni, powinno pozostawać w związku z ustalonymi rozporządzeniem stawkami opłat za czynności prawne profesjonalnych pełnomocników³⁵. Wówczas ocena zamożności klienta prowadzona byłaby w relacji z rodzajem sprawy, w której pomoc prawna będzie udzielona, i kosztami jej prowadzenia w przypadku zlecenia radcy prawnemu bądź adwokatowi. Każdorazowo należałoby przyjmować minimalną stawkę, jaka należała byłaby pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu na podstawie przepisów rozporządzeń, i dokonywać oceny możliwości finansowych klienta w kontekście zdolności jej uiszczenia. Pomoc byłaby udzielana wówczas, gdy stawka przyjęta w rozporządzeniach przekraczałaby określony parytet w dochodach klienta (np. 20%). Tytułem przykładu można wskazać, że w sprawie o rozwód stawka minimalna wynosi 360 zł³⁶, wobec tego dochód klienta ubiegającego się o nieodpłatną pomoc w tym zakresie nie mógłby przekroczyć kwoty 1800 zł, natomiast w sprawie o wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentu do zbioru dokumentów zarobki klienta nie powinny przekraczać 600 zł (stawka minimalna 120 zł), w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku przy stawce 60 zł dochody klienta nie mogłyby być wyższe niż 300 zł. Przyjęcie powyższego systemu pozwoliłoby na obiektywizację sytuacji finansowej klienta niezależnie od poziomu życia w różnych regionach kraju i uzależnienie kryterium dochodowego wyłącznie od kosztu odpłatnej pomocy prawnej świadczonej przez profesjonalnego pełnomocnika. Zdając sobie sprawę, że określone rozporządzeniami stawki minimalne nie zawsze stanowią odzwierciedlenie rynkowych cen pomocy prawnej, należy mieć na względzie, że sytuację w tym zakresie zmieni obecnie projektowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości rozporządzenie określające stawki ostateczne (maksymalne)³⁷.

³³ Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

³⁴ Ustawa z 10.10.2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz.U. Nr 200, poz. 1679 ze zm.).

³⁵ Obecnie kwestie te reguluje: rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.9.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.9.2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

³⁶ Zob. § 7 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.9.2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348).

³⁷ Tekst projektu rozporządzenia w sprawie wysokości opłat za czynności radców prawnych przed organami wymiaru sprawiedliwości oraz za niektóre czynności radców prawnych niedokonywane przed organami wymiaru sprawiedliwości (i analogicznego dotyczącego adwokatów) został udostępniony na stronie internetowej: <http://www.ms.gov.pl/projekty/projekty.shtml>.

Innym sposobem obiektywizującym kryteria dotyczące sytuacji majątkowej osób uprawnionych do nieodpłatnej pomocy prawnej mogłoby się okazać **przekazanie kompetencji w zakresie określania progu dochodowego dla beneficjentów tej pomocy radom powiatów**. Wymagałoby to zamieszczenia w projekcie ustawy upoważnienia do wydania przez radę powiatu aktu prawa miejscowego w tym zakresie, przy uwzględnieniu lokalnych wskaźników bezrobocia oraz średniego dochodu w gospodarstwie domowym. Uchwała określałaby maksymalną kwotę dochodów, których osiągnięcie uniemożliwiłoby skorzystanie z nieodpłatnej pomocy prawnej. Różnice w owych progach dochodowych byłyby dostosowane do warunków lokalnych, przy czym w sąsiadujących powiatach (zwłaszcza grodzkich i ziemskich) mogłoby wówczas występować zjawisko migracji klientów.

Jednocześnie poradnie powinny wprowadzić **formularze dotyczące stanu majątkowego klientów**. Powinny one zawierać w szczególności dane o dochodach uzyskiwanych przez zainteresowanego oraz liczbę osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym zainteresowanego³⁸.

Przyjęcie proponowanych rozwiązań oznacza przede wszystkim konieczność zmiany standardów oraz wdrożenia systemu

szkoleń osób, które będą się zajmowały przyjmowaniem spraw oraz stosowaniem zasad obiektywnej weryfikacji sytuacji finansowej klientów. Niemniej jednak zasady te powinny uwzględniać – w uzasadnionych przypadkach – możliwość dyskrecjonalnej weryfikacji stanu majątkowego w kontekście konkretnej (powierzonej) sprawy. Istotnym zadaniem osób przyjmujących sprawę będzie bowiem obowiązek informowania klientów o zasadach świadczonej pomocy i niezbędnych dokumentach potwierdzających złą sytuację majątkową zainteresowanego, umożliwiającą mu skorzystanie z pomocy prawnej świadczonej przez poradnię. Należy się również zastanowić, czy nie byłoby zasadne powierzenie zadań weryfikacji sytuacji finansowej klientów odpowiednio przeszkolonemu sekretariatowi poradni, który dokonywałby badania wniosków w tym zakresie. Wówczas pozostałe czynności związane już bezpośrednio z udzielaniem pomocy prawnej mogłyby wykonywać studenci pracujący w poradni. ■

³⁸ Za wzór może posłużyć formularz przewidziany w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 31.1.2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 27, poz. 200).

Forma organizacyjno-prawna studenckich poradni prawnych

Joanna Kuźmicka-Sulikowska, Rafał Gołąb*

Kliniki prawne mogą działać w różnych formach. Ich status prawny uwarunkowany jest m.in. sytuacją na uczelni, możliwościami organizacyjnymi czy wolą samych studentów. Celem niniejszego opracowania jest zaznaczenie zalet i wad związanych z wyborem określonej formy organizacyjnej i prawnej.

Wprowadzenie

Studenckie poradnie prawne, zwane też klinikami prawa lub uniwersyteckimi poradniami prawnymi, udzielają bezpłatnej pomocy prawnej osobom, które ze względu na złą sytuację materialną nie mogą pozwolić sobie na skorzystanie z pomocy profesjonalisty – adwokata, radcy prawnego czy doradcy podatkowego. Cechą charakterystyczną tego typu ośrodków jest to, że porady prawne udzielane są przez studentów prawa działających pod nadzorem merytorycznym pracowników naukowych i praktyków.

Obecnie istnieją w Polsce 24 grupujące studentów prawa ośrodki tego typu, udzielające pomocy prawnej na terenie całego kraju. Idea klinik prawa, łącząca w sobie element edukacyjny oraz działalność *pro publico bono*, cieszy się ogromną popularnością zarówno wśród studentów, jak i osób korzystających z ich pomocy, dlatego też należy się spodziewać dalszego rozwoju tego ruchu. Tym samym potrzebne staje się precyzyjne scharakteryzowanie formy organizacyjno-prawnej studenckich poradni prawnych. Po przeanalizowaniu danych dotyczących wszystkich wspomnianych organizacji klinicznego nauczania prawa nie można wskazać jednego, powszechnie obowiązującego wzorca.

Wśród obecnie działających poradni funkcjonują bowiem **koła naukowe, organizacje studenckie, jednostki organizacyjne uczelni, stowarzyszenia, fundacje** lub **formy mieszane** zawierające elementy niektórych z tych form. Zwraca uwagę, że zdecydowanie najwięcej studenckich poradni prawnych działających w naszym kraju wybrało formę koła naukowego¹.

Od tej zasady są jednak istotne wyjątki. Uniwersytecka Poradnia Prawna Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskała w 2006 r. status **samodzielnej jednostki** na Wydziale Prawa i Administracji UJ². Podobnie stało się w przypadku Uniwersyteckiej Studenckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W Olsztynie natomiast działa **Akademickie Stowarzyszenie Propagatorów Prawa i Edukacji Europejskiej „Wspólna**

* Autorzy są doktorantami w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

¹ Tytułem przykładu można wskazać Studencką Poradnię Prawną działającą na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu w Białymstoku czy Uniwersytecką Poradnię Prawną funkcjonującą na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

² Studenckie Poradnie Prawne – Podsumowanie działalności za rok akademicki 2005/2006.

Europa”, które za cel postawiło sobie propagowanie idei wspólnoty europejskiej oraz podnoszenie wiedzy w tym zakresie. Zdarza się również, że poradnia dywersyfikuje swą formę organizacyjno-prawną celem uzyskania optymalnych korzyści z tego tytułu. I tak np. od lipca 2001 r. Klinika Prawa Uniwersytetu Warszawskiego działa jednocześnie jako fundacja o nazwie **Studencki Ośrodek Pomocy Prawnej przy WPIA Uniwersytetu Warszawskiego – Klinika Prawa**, co umożliwia jej m.in. uzyskiwanie statusu przedstawiciela organizacji społecznej w postępowaniach sądowych³. Kolejnym przykładem różnorodności jest **fundacja *Academia Iuris***, która powstała w 2002 r. jako niezależna pozarządowa organizacja *non profit*. Prowadzi ona m.in. ogólnopolską sieć punktów porad prawnych dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej⁴.

W związku ze wskazanym powyżej zróżnicowaniem form prawnych, w jakich działają poradnie, zasadna wydaje się refleksja nad aktualnymi i postulowanymi rozwiązaniami legislacyjnymi w tym zakresie.

Wskazać należy, że współcześnie w polskim prawie cywilnym funkcjonują **trzy kategorie podmiotów**: osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną. W przypadku uniwersyteckich poradni prawnych z oczywistych względów w kontekście uregulowania prawnego ich statusu w grę wchodzić mogą ewentualnie dwie ostatnie z wymienionych kategorii podmiotów. Wśród nich bardziej adekwatna do charakteru działalności prowadzonej przez poradnię wydaje się być opcja nadania poradniom osobowości prawnej niż przyznania im jedynie zdolności prawnej bez przymiotu osobowości prawnej, w tym ostatnim przypadku bowiem art. 33¹ § 2 KC przewiduje odpowiedzialność subsydiarną członków takiej jednostki organizacyjnej, powstającą z chwilą, gdy stała się ona niewypłacalna. Ciężko byłoby uznać za słuszne, aby odpowiedzialność taka spocząć mogła na studentach – członkach uniwersyteckiej poradni prawnej. Dlatego też najbardziej właściwe wydaje się nadanie poradni osobowości prawnej, gdzie ewentualna odpowiedzialność ograniczona będzie do majątku takiego podmiotu. Ponadto poradnia byłaby też wówczas samodzielnym podmiotem stosunków cywilnoprawnych, wyposażonym w zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych, co dawałoby jej szerokie możliwości działania. Z uwagi jednak na to, że w prawie polskim odrzucono metodę ogólnego formułowania cech osób prawnych na rzecz normatywnej metody nadawania osobowości prawnej, przyznanie studenckim poradniom prawnym przymiotu osobowości prawnej musiałoby się odbyć *expressis verbis* w ustawie. Potrzeba taka nie jest jednak dostrzegana powszechnie⁵, zapewne z tego względu, że możliwe jest funkcjonowanie z powodzeniem tego typu poradni i w innych formach organizacyjno-prawnych, które wskazane zostały powyżej.

Projekty uregulowań prawnych dotyczące udzielania nieodpłatnych porad prawnych

Wraz z rozwojem ruchu klinicznego w Polsce pojawiła się konieczność opracowania rozwiązań prawnych, które dotychczas działalności studenckich poradni prawnych, w tym m.in. unormowania świadczenia pomocy prawnej przez osoby niebędące adwokatami ani radcami prawnymi oraz określenia statusu ośrodka skupiającego studentów udzielających porad prawnych. W 2003 r. zarząd Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych opracował projekt ustawy o świadczeniu tego typu pomocy prawnej. Zgodnie z uzasadnieniem projektu przez **poradnię prawną** należy rozumieć program edukacyj-

ny prowadzony w ramach studiów prawnych, polegający na udzielaniu przez studentów pod nadzorem pracowników dydaktycznych nieodpłatnej pomocy prawnej osobom ubogim. W art. 2 pkt a przedmiotowego projektu wprowadzono definicję **uczelnianej poradni prawnej**. Zgodnie z nią jest to jednostka organizacyjna, której działalność ma na celu kształcenie studentów studiów prawnych w ramach programu świadczenia bezpłatnej pomocy prawnej osobom ubogim pod nadzorem nauczycieli akademickich oraz pracowników praktyków i która spełnia wymogi tej ustawy⁶. Projekt ustawy **nie wskazuje** więc jednoznacznie **formy organizacyjno-prawnej poradni prawnej**, stanowiąc jedynie, jakie cele powinna ona spełniać.

Inną próbą w tym zakresie jest skierowany do Sejmu 19.10.2005 r. projekt **ustawy o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom ubogim**⁷. Projekt ten zakładał utworzenie systemu pomocy prawnej dla osób, które nie posiadają środków finansowych na skorzystanie z pomocy prawnika. Planowany system obejmował zarówno poradnictwo prawne, jak i reprezentowanie przez profesjonalnego pełnomocnika w postępowaniu przed sądem.

W dniu 11.4.2007 r. rząd przyjął autopoprawkę tego projektu. Początkowo przewidywano utworzenie systemu państwowych biur pomocy prawnej, ostatecznie jednak przyjęto, że tworzenie kosztownego i zbiurokratyzowanego systemu państwowych biur pomocy prawnej jest niezgodne z założeniami programu taniego państwa. Dlatego też ustalono, że punkty pomocy prawnej, na zasadzie konkursu, będą tworzone przez organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest świadczenie pomocy prawnej, a także przez adwokatów, radców prawnych i inne osoby upoważnione do świadczenia pomocy prawnej. W założeniu punkty takie powinny znajdować się w każdym powiecie, w lokalach pozostających w dyspozycji wskazanych podmiotów⁸.

Zwraca uwagę, że **w projekcie pominięto problematykę funkcjonowania studenckich poradni prawnych**, mimo iż profil ich działalności pokrywa się z zakresem przedmiotowym wskazanej regulacji. Co prawda poradnie prawne reprezentowane przez swoje uczelnie będą mogły ubiegać się o prawo do udzielania porad prawnych na zasadach przewidzianych w projektowanej ustawie, jednakże ich powstanie, organizacja i struktura pozostawione zostały odrębnym przepisom.

Należy zauważyć, że w niektórych krajach odmiennie rozwiązano tę kwestię, przyjmując jednolitą regulację prawną ruchu klinicznego, np. w RPA o działalności klinik rozstrzyga prawo o adwokaturze. W 1991 r. do art. 53 tej ustawy wniesiona została poprawka, na mocy której wprowadzono **definicję legalną klinik prawnych**. Zgodnie z nią klinika prawa ujmowana jest jako ośrodek praktycznej nauki prawa dla studentów wydziału prawa na uniwersytecie albo ośrodek prawny, który jest kontrolowany przez organizację *non profit* bądź sam jest taką organizacją⁹.

³ Zob.: <http://www.klinika.wpia.uw.edu.pl/strony/historia.html>.

⁴ Zob.: <http://www.academiaiuris.pl>.

⁵ Nadania poradniom osobowości prawnej nie przewiduje przykładowo projekt ustawy o świadczeniu pomocy prawnej przez studentów uczelnianych poradni prawnych (tekst opublikowany [w:] *Studencka Poradnia Prawna. Idea, organizacja, metodologia*, Warszawa 2005, s. 267–279).

⁶ *Studencka Poradnia...*, *op. cit.*, s. 267–279.

⁷ Projekt przedłożony został przez premiera *M. Belkę* w imieniu urzędującej wówczas Rady Ministrów i zawarty jest w druku sejmowym Nr 29.

⁸ Biuletyn Informacji Publicznej Rady Ministrów.

⁹ *F. Czernicki*, *Podróż studyjna do Republiki Południowej Afryki*, *Klinika* Nr 4/2004, s. 8.

Obecnie funkcjonujące w Polsce formy organizacyjno-prawne studenckich poradni prawnych

I. Koło naukowe

a) Powstanie, regulacja

Zgodnie z art. 204 ust. 1 ustawy z 27.7.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁰ studenci mają prawo zrzeszania się w uczelnianych organizacjach studenckich, w szczególności w kołach naukowych oraz zespołach artystycznych i sportowych, na zasadach określonych w tej ustawie.

Jak zatem wynika z tego przepisu, poradnie prawne niekoniecznie muszą być kołami naukowymi, lecz równie dobrze mogą działać jako inne organizacje studenckie zrzeszające studentów danej uczelni.

Powstanie takiej organizacji studenckiej uregulowane zostało w art. 205 wspomnianej ustawy, stanowiącym, że organizacje te podlegają rejestracji (z wyłączeniem działających na podstawie ustawy z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach¹¹). **Rejestr uczelnianych organizacji studenckich** prowadzony przez rektora jest jawny. Od decyzji rektora w sprawie rejestracji przysługuje odwołanie do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego. Warunkiem rejestracji jest zgodność statutu (regulaminu, deklaracji założycielskiej) takiej organizacji z przepisami prawa i statutem uczelni.

b) Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

Uczelniane organizacje studenckie zrzeszające wyłącznie studentów lub studentów i nauczycieli akademickich nie posiadają osobowości prawnej.

c) Reprezentacja

Omawiane podmioty mają prawo występowania z wnioskami do organów uczelni lub do organów samorządu studenckiego w sprawach dotyczących studentów uczelni. Organizacje te nie posiadają osobowości prawnej, w związku z powyższym są one prawnie reprezentowane przez władze uczelni, na której zostały utworzone.

d) Odpowiedzialność

Z uwagi na przedmiot działalności omawianych podmiotów najczęściej są one **objęte stosownym ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej deliktowej** w ramach struktur uczelnianych. Zazwyczaj ochrona ta nie obejmuje jednak odpowiedzialności kontraktowej dotyczącej szkód związanych z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem umowy zawartej z klientem poradni, w tym szkód wynikających z nieprawidłowo udzielonych porad prawnych. Stąd też wynika potrzeba uregulowania tej kwestii. Można tego dokonać albo przez zawarcie nowej umowy ubezpieczenia OC, albo też rozszerzenie zakresu przedmiotowego umowy już istniejącej. Z uwagi na nieposiadanie przez studentką poradnię prawną osobowości prawnej **stroną umowy będzie szkoła wyższa**, w ramach której funkcjonuje poradnia.

e) Finansowanie

Organy uczelni mogą przeznaczać środki materialne dla poszczególnych organizacji studenckich. Z wykorzystania ich te ostatnie przedstawiają sprawozdanie i rozliczenie nie rzadziej niż raz w semestrze. Taka forma finansowania wynika ze wspomnianego już nieposiadania osobowości prawnej, przez co, by sfinansować swą działalność, poradnie działające w formie organizacji studenckich muszą ubiegać się o środki finansowe od samorządu studenckiego, dziekana czy rektora. Nie mogą one nawiązać bezpośredniej współpracy ze sponsorami lub brać udziału w konkursach grantowych, a jeżeli poradnia chciałaby skorzystać z tych form finansowania, musi być reprezentowana przez władze macierzystej uczelni.

2. Jednostka organizacyjna uczelni

a) Powstanie, regulacja

Zgodnie z art. 84 ust. 1 SzkołWyżU, w uczelni publicznej spełniającej wymagania określone w tej ustawie podstawowe jednostki organizacyjne uczelni tworzy, przekształca i likwiduje senat¹². Ponadto na mocy art. 84 ust. 3 SzkołWyżU na uczelni publicznej mogą być tworzone także inne (niż podstawowe) jednostki organizacyjne. Rodzaje, warunki i tryb tworzenia, likwidacji i przekształcania tych jednostek określa statut danej uczelni (podobnie jak w przypadku uczelni niepublicznych). Przykładowo można w tym miejscu wskazać statut Uniwersytetu Wrocławskiego, zgodnie z którym jednostkami organizacyjnymi uczelni są oprócz wydziałów także instytuty, katedry, zakłady, centra badawcze, centra dydaktyczno-badawcze, zespoły, pracownie, laboratoria, obserwatoria, stacje naukowe, sekcje, studia (studium), biblioteki, archiwa, ośrodki, muzea, zakłady doświadczalne, jednostki administracji oraz inne jednostki usługowe i gospodarcze. Z oczywistych względów tylko niektóre z nich mogą potencjalnie stanowić formę organizacyjno-prawną studenckich poradni prawnych.

b) Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

Co prawda jednostka organizacyjna uczelni jest formą bardziej rozbudowaną i sformalizowaną niż koło naukowe, jednakże w pewnych kwestiach zbliżoną do niego¹³. Podobnie bowiem jak w przypadku tego ostatniego poradnia prawna stanowiąca jednostkę organizacyjną **nie posiada osobowości prawnej**.

c) Reprezentacja

W związku z tym, że omawiane podmioty nie posiadają zdolności do czynności prawnych, nie mogą reprezentować samodzielnie swoich interesów. Poradnia działająca w takiej formie reprezentowana jest przez władze uczelni, na której została utworzona.

d) Odpowiedzialność i finansowanie

W tej kwestii adekwatne pozostają uwagi zawarte na ten temat w części dotyczącej kół naukowych.

3. Fundacja

a) Powstanie, regulacja prawna

Omawiana forma organizacyjno-prawna regulowana jest przez ustawę z 6.4.1984 r. o fundacjach (t. jedn.: Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm.), istotnie znowelizowaną przez ustawę z 23.2.1991 r.¹⁴

Brak jest co prawda definicji legalnej, która określałaby ściśle cechy konstytutywne tej instytucji, jednakże w drodze analizy przepisów prawnych regulujących jej działanie przyjmuje się w literaturze przedmiotu¹⁵, że **fundacja** jest osobą prawną typu zakładowego¹⁶, której substratem jest określony majątek, mającą realizować cele o charakterze publicznym, określone przez fundatora na rzecz nieoznaczonego kręgu destynatariuszy.

¹⁰ Dz.U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.; dalej jako: SzkołWyżU.

¹¹ T. jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.

¹² Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 29 SzkołWyżU pod pojęciem „podstawowa jednostka organizacyjna” należy rozumieć wydział lub inną jednostkę organizacyjną uczelni określoną w statucie, prowadzące co najmniej jeden kierunek studiów lub studia doktoranckie co najmniej w jednej dyscyplinie naukowej.

¹³ Zob. A. Sakowicz, Forma organizacyjno-prawna poradni prawnych [w:] Studencka Poradnia..., *op. cit.*, s. 63.

¹⁴ Dz.U. Nr 19, poz. 82.

¹⁵ A. Kidyba, Prawo handlowe, Warszawa 2006, s. 687; tak też: H. Izdebski, Fundacje i stowarzyszenia, Krasnobród 2004, s. 20.

¹⁶ Z. Radwański, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 1999, s. 183; B. Ziemiannin, Prawo cywilne – część ogólna, Poznań 1999, s. 125; J. Wiszniewski, Zarys prawa cywilnego, Warszawa 1969, s. 61–62.

Warto przy tym wskazać, że ustawa o fundacjach wprowadza w art. 1 pewne obostrzenia co do prawnie dopuszczalnego celu fundacji, a mianowicie stanowi, że **cel** ten powinien być **zgodny z podstawowymi celami RP oraz odznaczać się użytecznością społeczną lub gospodarczą**. Ustawodawca przykładowo wskazuje przy tym, co rozumie poprzez tego typu cele, i zalicza tu: ochronę zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświatę i wychowanie, kulturę i sztukę, opiekę i pomoc społeczną, ochronę środowiska i opiekę nad zabytkami. Z uwagi jednak na to, że wyliczenie ustawowe w tym zakresie nie ma charakteru enumeratywnego, dopuszczalne jest realizowanie przez fundację także innych, analogicznych do powyżej wskazanych celów, jak i kilku z nich łącznie¹⁷.

Widać więc wyraźnie, że uniwersytecka poradnia prawna może działać w omawianej formie, ponieważ cele jej działania są zbieżne z celami przewidzianymi przez ustawodawcę dla fundacji, mianowicie podejmowana przez nią aktywność jest społecznie użyteczna, gwarantuje uboższym obywatelom dostęp do pomocy prawnej, sprzyja kreowaniu coraz większej świadomości prawnej, a przy tym odznacza się walorem edukacyjnym i wychowawczym wobec działających w takiej poradni studentów. Znamiennie jest również to, że poradnia, tak jak fundacja, zaspokaja określone potrzeby podmiotów w stosunku do niej zewnętrznych, niebędących jej członkami, lecz jedynie destynatariuszami.

Aby jednak poradnia mogła zacząć funkcjonować jako fundacja, niezbędne jest podjęcie określonych czynności inicjujących jej byt. Przede wszystkim konieczne jest zaistnienie **aktu fundacyjnego**, to jest oświadczenia woli założyciela fundacji (fundatora) o ustanowieniu fundacji. Oświadczenie takie musi zawierać w swej treści co najmniej wolę ustanowienia danej fundacji, określenie jej celu oraz majątku przeznaczanego na jego realizację¹⁸. Akt fundacyjny może przybrać bądź formę czynności prawnej *inter vivos* (i wówczas winien być dokonany w formie aktu notarialnego), bądź też *mortis causa* poprzez ustanowienie fundacji w testamentie fundatora. Prócz tego niezbędne jest opracowanie statutu fundacji, czego może dokonać sam fundator lub upoważniony przez niego podmiot. Przepisy ustawy nie odnoszą się do kwestii formy, w jakiej statut powinien być sporządzony, praktycznie jednak powinien przybrać on formę pisemną z uwagi na wymóg dołączenia go do wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego. Ta ostatnia czynność jest jednocześnie ostatnim elementem konstytuującym powstanie fundacji, która podlega wpisaniu do wspomnianego rejestru, a dokładniej do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej. Warto podkreślić, że jeżeli określona fundacja prowadzić będzie także działalność gospodarczą, należy również dokonać jej wpisu do rejestru przedsiębiorców. Wniosek o wpis składa się na odpowiednim formularzu, załączając do niego nie tylko wspomniane powyżej akt fundacyjny i statut, ale również oświadczenie fundatora wskazujące ministra nadzorującego fundację właściwego ze względu na jej cel, chyba że oświadczenie takie zawiera już sam statut fundacji.

b) Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

Wspomniany powyżej wpis fundacji do Krajowego Rejestru Sądowego ma charakter konstytutywny (prawotwórczy) w tym znaczeniu, że z chwilą jego dokonania fundacja uzyskuje osobowość prawną¹⁹, co sprawia, że wyposażona jest w przymiot zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych i jako taka może stanowić w pełni samodzielny podmiot stosunków

cywilnoprawnych²⁰. Utrata osobowości prawnej przez fundację następuje z chwilą wykreślenia jej z Krajowego Rejestru Sądowego.

c) Reprezentacja

Jedynym obligatoryjnym organem fundacji jest **zarząd**, obok którego w zależności od decyzji fundatora funkcjonować mogą inne organy o charakterze fakultatywnym (na przykład często spotykana rada fundacji). Na mocy art. 10 ustawy o fundacjach **zarząd kieruje działalnością fundacji i reprezentuje ją na zewnątrz**. W sytuacji, gdy jest on jedynym organem danej fundacji, przyjąć należy, że przysługuje mu w ogóle pełnia kompetencji, w tym zarówno w zakresie zarządzania, reprezentacji, jak i podejmowania uchwał. Jeśli jednak obok niego funkcjonuje jakiś inny organ lub organy, wówczas obowiązuje zasada domniemania kompetencji zarządu, rozumiana w ten sposób, że kompetencje tych innych organów winny być wyliczone enumeratywnie, a wszystko to, co nie zostanie dla nich zastrzeżone, należeć będzie do sfery działania zarządu. W literaturze wskazuje się przy tym, że uprawnienie do kierowania fundacją może być ewentualnie scedowane na inny z jej organów, podczas gdy w zakresie prawa do reprezentowania fundacji możliwość taka nie istnieje²¹.

d) Odpowiedzialność

Z chwilą uzyskania osobowości prawnej fundacja staje się samodzielnym podmiotem w obrocie cywilnoprawnym, a co za tym idzie – należy ją traktować jako odrębną od majątku osobistego fundatora masę majątkową. W wyniku tego fundator nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania fundacji, a z kolei majątek tej ostatniej nie może służyć pokrywaniu ewentualnych długów fundatora. **Fundacja ponosi zatem odpowiedzialność jedynie za własne zobowiązania, przy czym górną granicę tej odpowiedzialności wyznacza jej majątek²²**.

e) Finansowanie

Na początku istnienia fundacji jej majątek tworzą środki przekazane jej przez fundatora. Artykuł 3 ust. 3 wskazuje, że takimi środkami majątkowymi mającymi służyć realizacji celów fundacji mogą być: pieniądze, papiery wartościowe oraz oddane jej na własność rzeczy ruchome i nieruchome. Z uwagi jednak na wąskie i nieelastyczne określenie zakresu środków w tym przepisie przyjmuje się, że winien być on traktowany jako wyliczenie przykładowe i poddawany wykładni rozszerzającej²³, w myśl której majątek fundacji może być tworzony także za pomocą innych składników majątkowych, na przykład poprzez ustanowienie na rzecz fundacji ograniczonych praw rzeczowych, praw względnych (jak najem czy dzierżawa) czy praw majątkowych na dobrach niematerialnych. W doktrynie stawia się tu jedynie

¹⁷ A. Kidyba [w:] H. Cioch, A. Kidyba, Ustawa o fundacjach. Komentarz, Warszawa 2007, s. 60–61.

¹⁸ A. Kidyba, Prawo..., *op. cit.*, s. 690.

¹⁹ Przy tym w orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że uzyskanie osobowości prawnej następuje właśnie z chwilą wpisu rozumianego jako czynność techniczna, wykonawcza w stosunku do postanowienia sądu rejestrowego zarządzającego dokonanie tegoż wpisu, a nie z chwilą wydania tego ostatniego (tak SN w uchwale z 15.3.1991 r., III CZP 13/91, OSNC Nr 7/1991, poz. 77; co potwierdzone zostało w uchwale SN z 12.1.2001 r., III CZP 44/00, PG Nr 7–8/2001, s. 2).

²⁰ Co określane jest mianem systemu normatywnego, dominującego w tym zakresie w polskim porządku prawnym, w przeciwieństwie do występującego na zasadzie wyjątku systemu aktów organów państwa, przejawiającego się w użyciu osobowości prawnej przez określoną fundację na podstawie ustawy, jak chociażby w przypadku ustawy z 5.1.1995 r. o fundacji Zakład Narodowy imienia Ossolińskich (Dz.U. Nr 23, poz. 121 ze zm.) czy ustawy z 20.2.1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej (Dz.U. Nr 30, poz. 163 ze zm.).

²¹ A. Kidyba, Prawo..., *op. cit.*, s. 694.

²² A. Kidyba [w:] H. Cioch, A. Kidyba, *op. cit.*, s. 66.

²³ A. Kidyba [w:] H. Cioch, A. Kidyba, *op. cit.*, s. 63.

ogólne wymagania, że powinny to być składniki majątku mające określoną wartość majątkową, zbywalne lub możliwe do ustanowienia oraz stanowiące własność fundatora²⁴.

Tak utworzony **majątek pierwotny** (zwany też założycielskim lub podstawowym) ulega w trakcie funkcjonowania fundacji rozmaitym modyfikacjom. Jego wartość podnosić będą bowiem przekazywane na rzecz fundacji przez licznych nieraz donatorów rozmaite wspomniane powyżej środki majątkowe w postaci darowizn, spadków, zapisów, dochodów ze zbiórek²⁵, a także dotacji czy subwencji²⁶. Oczywiście posiadane przez fundację środki majątkowe mogą generować na jej rzecz określone zyski, przykładowo w formie odsetek od kapitału czy dywidendy. Prócz tego fundacja może prowadzić działalność gospodarczą, przy czym działalność ta nie może mieć dla fundacji charakteru podstawowego, a jedynie akcesoryjny, służebny wobec działalności polegającej na realizacji jej społecznie lub gospodarczo użytecznych celów²⁷. Należy jednak dochować wymogów stawianych przez ustawę o fundacjach, a mianowicie działalność gospodarczą i jej zasady należy określić w statucie, przy czym działalność ta może być prowadzona jedynie w rozmiarze służącym celom danej fundacji, a ponadto musi zostać na nią przeznaczona kwota co najmniej 1000 zł. Niezbędny jest też wówczas oczywiście wspomniany już wpis do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym. Co prawda – jak wskazuje się w literaturze – prowadzenie działalności gospodarczej nie jest do końca zgodne z tradycyjną rolą odgrywaną przez fundację, jednak dopuszczenie takiej możliwości może się niejednokrotnie okazać niezbędne do wykonywania przez fundację w ogóle swoich zadań, zwłaszcza gdy środki przekazane przez fundatora są nieznaczne²⁸. Z drugiej strony wskazać należy, że majątek fundacji ulegał będzie równolegle nieustannemu zmniejszaniu za sprawą przeznaczania go na realizację jej celów. W sytuacji, gdy dochodzi w ten sposób do całkowitego wyczerpania majątku fundacji, ulega ona rozwiązaniu.

W zakresie funkcjonowania fundacji pod względem majątkowym formuluje się w literaturze niekiedy zasadę proporcji między majątkiem fundacji a jej celem oraz zasadę zachowania podstawowego majątku fundacji²⁹. Co do pierwszej z nich uznać należy, że jest ona sformułowana ogólnikowo i stanowi raczej wskazówkę niż bezwzględnie wiążącą regułę, zwłaszcza z uwagi na jej wyjątkowo ocenny charakter, powodowany między innymi przez brak ustawowego określenia minimalnej wartości majątku początkowego fundacji (ze wspomnianym wyjątkiem w przypadku prowadzenia przez fundację działalności gospodarczej). Druga z kolei z przedstawionych zasad zdaje się wiązać z dążeniem do zachowania bytu fundacji przez dłuższy okres. Może być osiągnąta na szereg różnych sposobów, na przykład w drodze zastrzeżenia przez fundatora, że określona część majątku fundacji nie będzie mogła być przeznaczona na realizację celów fundacji i rozdysponowywana pomiędzy destynatariuszy albo też poprzez postanowienie, że określona część dochodów uzyskiwanych przez fundację będzie sukcesywnie doliczana do majątku pierwotnego fundacji.

Forma fundacji, z uwagi na liczne możliwe źródła jej finansowania, wydaje się być atrakcyjną alternatywą dla prowadzenia poradni prawnej, z tym że należy pamiętać, iż w przypadku fundacji *non profit* źródła dochodu będą zawężone poprzez wykluczenie możliwości prowadzenia działalności gospodarczej. Pewnym mankamentem jest też konieczność dochowania szeregu wskazanych powyżej (jak i innych zastrzeżonych w ustawie o fundacjach) formalności związanych z utworzeniem i funkcjonowaniem fundacji.

4. Stowarzyszenie

a) Powstanie, regulacja

Tworzenie i funkcjonowanie stowarzyszeń regulowane jest przez ustawę z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (t. jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.). W myśl art. 2 ust. 1 tej ustawy **stowarzyszenie** jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych. Ustawa ta dopuszcza funkcjonowanie stowarzyszeń w dwóch formach prawnych – albo jako **stowarzyszenia posiadające osobowość prawną**³⁰, albo też jako **stowarzyszenia zwykłe**. Te ostatnie stosunkowo łatwo założyć, wystarczy bowiem ku temu zaledwie trzy osoby fizyczne, ułożenie regulaminu (określającego nazwę, cel, teren i środki działania stowarzyszenia, jego siedzibę i reprezentującego je przedstawiciela) oraz poinformowanie o utworzeniu stowarzyszenia w formie pisemnej organu nadzorującego właściwego ze względu na przyszłą siedzibę stowarzyszenia. Tego typu stowarzyszenia nie posiadają jednak osobowości prawnej, nie mogą powoływać terenowych jednostek organizacyjnych, łączyć się w związki stowarzyszeń ani zrzeszać osób prawnych. Jeśli uwzględnia się przy tym również, że stowarzyszenia zwykle nie mogą prowadzić działalności gospodarczej ani przyjmować spadków, zapisów, darowizn, otrzymywać dotacji i korzystać z ofiarności publicznej, a ich majątek może pochodzić tylko i wyłącznie ze składek członkowskich, nie jawią się one jako forma właściwa dla funkcjonowania uniwersyteckich poradni prawnych. Zdecydowanie bardziej dogodna wydaje się być w tym zakresie forma stowarzyszenia wyposażonego w przymiot osobowości prawnej. Procedura jego założenia jest już jednak nieco bardziej wymagająca i sformalizowana, gdyż celem jego utworzenia musi się zebrać grupa co najmniej piętnastu osób, które powinny uchwalić statut (w formie aktu notarialnego) i wybrać spośród siebie komitet założycielski. Ten ostatni ma za zadanie złożyć w Krajowym Rejestrze Sądowym odpowiedni wniosek formularzowy o rejestrację takiego stowarzyszenia. Do wniosku załącza się statut stowarzyszenia, listę jego założycieli (z podaniem imienia i nazwiska, daty i miejsca urodzenia, miejsca zamieszkania oraz z dołączonymi ich własnoręcznymi podpisami), protokół z wyboru komitetu założycielskiego i informację o adresie tymczasowej siedziby stowarzyszenia.

Z uwagi na to, że forma stowarzyszenia posiadającego osobowość prawną, jak się wydaje, odpowiada w większym stopniu potrzebom studenckiej poradni prawnej, dalsze uwagi odnosić się będą jedynie do tego rodzaju stowarzyszeń.

b) Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

Stowarzyszenie uzyskuje osobowość prawną, a co za tym idzie zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych z chwilą uzyskania wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki

²⁴ A. Kidyba, *Prawo...*, op. cit., s. 691; A. Kidyba [w:] H. Cioch, A. Kidyba, op. cit., s. 63–64.

²⁵ Tak też Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z 17.1.1989 r., I SA 1019/88, OSP Nr 5–6/1990, poz. 252.

²⁶ L. Stecki, *Fundacja – część pierwsza*, Toruń 1996, s. 164.

²⁷ Na tym tle wyróżnia się fundacje *non profit*, których statut zakazuje prowadzenia działalności gospodarczej (lub nic na ten temat nie postanawia), oraz fundacje *not for profit*, prowadzące działalność gospodarczą, z tym jednakże zastrzeżeniem, że uzyskiwane przez nie z tego tytułu środki mogą być przeznaczane jedynie na działalność statutową danej fundacji (jak wskazuje A. Kidyba, *Prawo...*, s. 688).

²⁸ H. Izdebski, op. cit., s. 21.

²⁹ L. Stecki, op. cit., s. 166–175.

³⁰ Zwane tradycyjnie stowarzyszeniami zarejestrowanymi (jak wskazuje m.in. H. Izdebski, op. cit., s. 19).

zdrowotnej. Utrata osobowości prawnej następuje z momentem wykreślenia danego stowarzyszenia z tego rejestru³¹.

c) Reprezentacja

Ustawa – Prawo o stowarzyszeniach przewiduje aż trzy obligatoryjne organy stowarzyszenia: **walne zebranie członków** (ewentualnie delegatów), **organ kontroli** i **zarząd**, obok których mogą funkcjonować fakultatywnie i inne organy. Walne zebranie jest organem uchwałodawczym i na jego rzecz ustawa przewiduje domniemanie kompetencji³². Organ kontroli wewnętrznej (który może przybrać różne nazwy) ma prawo wglądu w działalność stowarzyszenia oraz żądania informacji i wyjaśnień, a szczegółowe zasady jego działania reguluje statut. Z kolei kompetencje w zakresie kierowania i reprezentowania stowarzyszenia należą do jego zarządu.

d) Odpowiedzialność

Stowarzyszenie jako samodzielny podmiot prawa cywilnego wyposażony w osobowość prawną ponosi odpowiedzialność ze swojego majątku.

e) Finansowanie

Na **majątek studenckiej poradni prawnej** działającej w formie stowarzyszenia mającego osobowość prawną składać się będą środki pochodzące ze składek członkowskich, a także z darowizn, ze spadków, z zapisów, dochodów z majątku stowarzyszenia i dochodów z ofiarności publicznej, a także z dotacji³³. Ponadto,

zgodnie z art. 34 ustawy – Prawo o stowarzyszeniach, poradnia będzie mogła prowadzić działalność gospodarczą na zasadach ogólnych, z tym zastrzeżeniem, że dochód z niej może być przeznaczany wyłącznie na realizację celów statutowych i nie może podlegać podziałowi pomiędzy członków stowarzyszenia. W przypadku prowadzenia działalności gospodarczej stowarzyszenie podlega oczywiście obowiązkowi wpisu do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym. Widać więc wyraźnie, że taka forma prowadzenia poradni jest korzystna z uwagi na liczne możliwe źródła finansowania, co wydaje się w pełni rekompensować wysiłek związany ze wskazaną powyżej procedurą jej zakładania.

Warto także zauważyć, że zarówno fundacje, jak i stowarzyszenia mające osobowość prawną mogą prowadzić działalność pożytku publicznego w rozumieniu ustawy z 24.4.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁴ oraz zdobyć status organizacji pożytku publicznego. ■

³¹ Podkreślenia wymaga, że dzieje się to dokładnie w tym właśnie momencie, gdyż samo uprawnienie się postanowienia, które zawiera jakąkolwiek formę „unicestwienia” zarejestrowanego stowarzyszenia, nie powoduje jeszcze samo w sobie ustania jego bytu prawnego (tak: Sąd Apelacyjny w Warszawie w postanowieniu z 13.12.1995 r., I ACr 935/95, OSA Nr 4/1996, poz. 18).

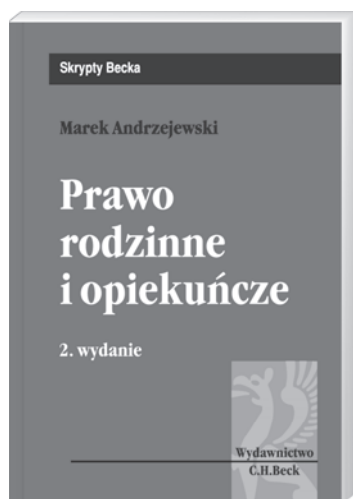
³² A. Kidyba, Prawo..., s. 708.

³³ A. Sakowicz, op. cit., s. 64.

³⁴ Dz.U. Nr 96, poz. 873 ze zm.

W poprzednim numerze „Kliniki” m.in.:

► J. Kuźmicka, R. Gołąb, Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej studenckich poradni prawnych

Dr Marek Andrzejewski
Seria: Skrypty Becka
2. wyd. 2006 r.; 260 s.
ISBN 83-7387-891-2
Cena: 34,99 zł

Prawo rodzinne i opiekuńcze

W skrypcie „**Prawo rodzinne i opiekuńcze**” przedstawiono zagadnienia objęte uniwersyteckim kursem tego przedmiotu, zawarte w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz pozakodeksowych przepisach prawa opiekuńczego. Dotyczą one m.in.:

- zawarcia, unieważnienia i ustania małżeństwa,
- pochodzenia dziecka i władzy rodzicielskiej, oraz
- opieki prawnej i kurateli.

W **drugim wydaniu** uwzględniono nowelizację ustaw: o świadczeniach rodzinnych i o pomocy społecznej oraz nową ustawę o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz o zaliczce alimentacyjnej.

Dr Marek Andrzejewski – pracownik Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Centrum Prawa Rodzinnego i Praw Dziecka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, uczestnik prac zespołu problemowego prawa rodzinnego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

Wydawnictwo C.H. Beck, e-mail: dz.handlowy@beck.pl, ul. Matuszewska 14 bud. 45C
03-876 Warszawa, tel. 022 31 12 222, fax 022 33 77 601

Centrum Praktyk Sądowych – symulacje rozpraw sądowych wpisane na stałe w działalność studenckiej poradni prawnej

Marta Janina Skrodzka*

W związku z tym, że studenci z poradni prawnych nie mają możliwości reprezentowania klientów przed instytucjami wymiaru sprawiedliwości, w trakcie zajęć w poradniach przeprowadzane są symulacje rozpraw sądowych. Podczas takiej symulacji studenci dokładnie poznają przepisy prawne danej dziedziny w praktyce, jednocześnie uczą się zasad rzetelnego i sprawiedliwego procesu, analizując dokładnie orzecznictwo sądów polskich i międzynarodowych oraz doktryny prawa.

Wprowadzenie

Dziesięć lat klinicznego nauczania prawa w Polsce to okres, w którym ruch studenckich poradni prawnych zdążył zaistnieć, rozwinąć i ugruntować swoją pozycję w strukturach uniwersyteckich na tyle silnie, aby stworzyć sieć działających na bardzo zbliżonych do siebie zasadach dwudziestu czterech poradni prawnych. Oprócz poradni ruch klinicznego nauczania prawa wykształcił także nadrzędną organizację wspomagającą i koordynującą działalność sieci polskich klinik uniwersyteckich w postaci powstałej pięć lat temu **Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych**.

Polski ruch kliniczny stale dąży do realizacji swych podstawowych celów, którymi są kształcenie studentów i doskonalenie ich umiejętności prawniczych oraz pomoc osobom najuboższym, starając się równocześnie zachować odpowiednie proporcje między nimi, tak aby były one realizowane w równym stopniu w pracy każdej poradni. Stwarza to często szansę dalszego rozwoju danej poradni prawnej oraz podejmowania przez nią nowych projektów, zwłaszcza przy stabilnej i dobrej pozycji tejże kliniki w lokalnym środowisku uniwersyteckim oraz na arenie ogólnopolskiej.

Jedną z bardzo młodych inicjatyw Studenckiej Poradni Prawnej działającej przy Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, pozwalającą na realizację dwóch podstawowych idei klinicznego nauczania prawa – zwłaszcza szkolenia studentów i doskonalenia ich umiejętności prawniczych poprzez wykorzystanie zróżnicowanych metod nauczania – jest istniejące w ramach tejże poradni prawnej **Centrum Praktyk Sądowych (CPS)**.

Centrum to utworzone zostało w 2005 r. przy Studenckiej Poradni Prawnej (SPP) działającej przy Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z inicjatywy kierownika Zakładu Prawa Handlowego prof. *Teresy Mróz* oraz prezesa Sądu Rejonowego w Białymstoku *Tomasza Kałużnego* przy życzliwym wsparciu dziekana Wydziału Prawa UwB prof. dr. hab. *Leonarda Etela*.

Obok dotychczasowej możliwości odbywania przez studentów obowiązkowych praktyk w ramach dwutygodniowego pobytu w sądzie zaistniała możliwość odbycia nietypowej praktyki sądowej w ramach zajęć prowadzonych w Centrum Praktyk Sądowych. Ideą przyświecającą utworzeniu Centrum było przede wszystkim umożliwienie pozyskania przez studentów

Wydziału Prawa UwB praktycznych umiejętności prawniczych i ich rozwinięcie. Dotychczas studenci odbywali obowiązkowe praktyki sądowe w ramach dwutygodniowego pobytu w sądzie w okresie przerwy semestralnej lub podczas wakacji. Wobec stwierdzenia zainteresowania przebiegiem rozpraw, analizą stanu faktycznego poszczególnych postępowań oraz wykonywaniem faktycznych czynności sądowych i orzeczniczych konieczne stało się utworzenie Centrum Praktyk Sądowych w ramach Studenckiej Poradni Prawnej.

Zamiarem Centrum jest realizacja zadań dydaktycznych poprzez umożliwienie studentom omówienia zagadnień prawnych na podstawie określonych stanów faktycznych, udział w rzeczywistych rozprawach oraz przygotowanie ich symulacji na specjalnie przystosowanej do tego celu sali rozpraw, znajdującej się na Wydziale Prawa UwB. W ramach zajęć omawiane są:

- 】 wybrane zagadnienia dotyczące wewnętrznej organizacji i zasad funkcjonowania sądów, w tym czynności administracyjnych i orzeczniczych sędziów, pracowników sekretariatów oraz uczestników postępowań sądowych;

- 】 zasady postępowania przed sądem od wszczęcia procesu do jego zakończenia;

- 】 wszelkie czynności z zakresu organizacji pracy i zarządzania procesem sądowym, w tym: przygotowanie rozprawy, przebieg posiedzenia, etapy postępowania, postępowanie dowodowe i wyrokowanie w sprawie;

- 】 stany faktyczne najczęściej prowadzonych postępowań odpowiednio w sprawach z zakresu prawa administracyjnego, gospodarczego, karnego, pracy i ubezpieczeń społecznych.

Ponadto studenci biorą udział **w rzeczywistych postępowaniach sądowych na salach rozpraw** – jako obserwująca publiczność. Końcowym etapem praktyk jest przygotowanie przez studentów symulacji rozprawy z prezentacją postępowania na zakończenie zajęć dydaktycznych na sali rozpraw Wydziału Prawa UwB. W symulacji rozpraw obok studentów ćwiczących nabyte podczas studiów umiejętności prawnicze biorą udział także studenci widzowie i zaproszeni goście – przedstawiciele sądownictwa oraz prawnicy praktycy, którzy po zakończonych symulacjach rozpraw poddają ich uczestników ocenie oraz konstruktywnej krytyce.

* Autorka jest asystentem w Zakładzie Prawa Handlowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, współkoordynatorem Centrum Praktyk Sądowych, a od roku akademickiego 2007/2008 również opiekunem Studenckiej Poradni Prawnej działającej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

Struktura i metodologia Centrum Praktyk Sądowych

Centrum Praktyk Sądowych, jak już wspomniano powyżej, stwarza możliwość odbycia na wydziale prawa wyjątkowej obowiązkowej praktyki sądowej (trwającej zawsze przynajmniej dwa tygodnie).

Oferta CPS jest skierowana do wszystkich studentów III–V roku prawa, jednak pierwszeństwo wzięcia udziału w zajęciach prowadzonych przez Centrum mają zawsze członkowie tutejszej Studenckiej Poradni Prawnej: po pierwsze, ze względu na istnienie CPS w ramach Poradni, po drugie zaś, ze względu na jedną z dwóch głównych idei klinicznego nauczania prawa i jej rozwój poprzez różnorodne formy wykształcenia umiejętności prawniczych wśród studentów.

Zajęcia w ramach Centrum realizowane są w kilku małych zespołach po 8–12 osób, podzielonych ze względu na zainteresowania studentów. W pierwszym roku działalności CPS¹ utworzono dwie grupy: **pracy i ubezpieczeń społecznych** oraz **cywilno-gospodarczą**, zaś w roku akademickim 2006/2007 już cztery: **administracyjną**, **cywilno-gospodarczą**, **karną** oraz **pracy i ubezpieczeń społecznych**. Ze względu na duże zainteresowanie studentów Centrum w bieżącym roku akademickim (2007/2008) planowane jest stworzenie czterech grup i przeprowadzenie zajęć zarówno w semestrze zimowym, jak i letnim, a w dalszej przyszłości trzy razy w roku w systemie trzymiesięcznym.

Uczestnicy każdej z grup biorą udział w dziesięciu cotygodniowych zajęciach teoretyczno-praktycznych podzielonych na trzy bloki.

Blok pierwszy (teoretyczny) to cztery spotkania typowo seminaryjne prowadzone przez prezesa Sądu Rejonowego w Białymstoku *Tomasza Kałużnego*, odbywające się w specjalnie przygotowanej na Wydziale Prawa UwB sali rozpraw sądowych. Podczas nich omawiane są kolejno:

- ▶ wybrane zagadnienia dotyczące ustroju sądów (zajęcia pierwsze);
- ▶ wewnętrzna organizacja i zasady funkcjonowania sądów, czynności sądów – przede wszystkim: czynności przewodniczącego wydziału, czynności przewodniczącego posiedzenia, czynności sędziów oraz czynności procesowe uczestników postępowania, a zwłaszcza: pisma procesowe, doręczenia i terminy, pełnomocnicy procesowi, koszty postępowania (zajęcia drugie połączone z wizytą w sądzie – w sekretariacie i na salach rozpraw);
- ▶ zasady postępowania przed sądem od momentu wszczęcia procesu do jego zakończenia, w tym: rola biura podawczego, droga korespondencyjna, dekretacja pism procesowych,

Fot. 1. Prokurator i oskarżyciel posiłkowy. Studenci biorący udział w symulacji rozprawy z zakresu prawa karnego, odbywającej się w ramach CPS na Wydziale Prawa UwB w marcu 2007 r.

czynności wstępne, czynności w ramach zarządzania postępowaniem, posiedzenia sądowe, wzajemne relacje czynności sędziów i pracowników administracyjnych (zajęcia trzecie);

▶ rozprawy sądowe – przede wszystkim ich przygotowanie, przebieg posiedzenia, etapy postępowania, postępowanie dowodowe, wyrokowanie w sprawie oraz środki zaskarżenia (zajęcia czwarte).

Fot. 2. Strona pozwana. Studenci biorący udział w symulacji rozprawy z zakresu prawa cywilnego i gospodarczego, odbywającej się w ramach CPS na Wydziale Prawa UwB w marcu 2007 r.

Blok drugi (teoretyczno-praktyczny) składa się z trzech spotkań prowadzonych przez poszczególnych sędziów Sądu Rejonowego w Białymstoku², podczas których:

- ▶ omawiane są stany faktyczne i prawne najczęściej prowadzonych postępowań (odpowiednio administracyjnych, cywilno-gospodarczych, karnych, prawa pracy i ubezpieczeń społecznych) oraz wybrane problemy łączące się z danym stanem faktycznym i prawnym (pierwsze zajęcia);
- ▶ obserwowane są rzeczywiste rozprawy sądowe – całonocny pobyt danej grupy podczas rozpraw prowadzonych przez sędziego prowadzącego zajęcia w ramach CPS (drugie zajęcia);
- ▶ dyskutowane są obserwowane tydzień wcześniej postępowania sądowe (trzecie zajęcia).

Blok trzeci (praktyczny), składający się z trzech spotkań prowadzonych przez trzech koordynatorów – sędziów i pracowników naukowych – przygotowuje do przeprowadzenia symulacji rozprawy sądowej. W trakcie zajęć w ramach bloku trzeciego studenci podzieleni odpowiednio na podgrupy: powodową, pozwaną oraz sąd pracują w małych zespołach wraz ze swoim koordynatorem, przygotowując się do przeprowadzenia symulacji rozprawy sądowej. Studenci otrzymują stan faktyczny oraz krótkie wytyczne dla świadków. Rolą koordynatora każdego z zespołów, znającego przebieg rozprawy³, jest czuwanie nad

¹ Pierwszym rokiem działalności Centrum Praktyk Sądowych był semestr letni roku akademickiego 2005/2006.

² Dzięki życzliwości sędziów Sądu Rejonowego w Białymstoku w ramach Centrum Praktyk Sądowych oprócz merytorycznego wsparcia prezesa Sądu Rejonowego w Białymstoku *Tomasza Kałużnego* swojej wiedzy i doświadczenia udzieliłi: dla grupy pracy i ubezpieczeń społecznych – przewodnicząca VI Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych sędzia *Dorota Michalak*; dla grupy cywilno-gospodarczej – przewodnicząca VIII Wydziału Gospodarczego sędzia *Julita Uryga*; dla grupy karnej – zastępca przewodniczącego III Wydziału Karnego sędzia *Wiesław Żywolewski*; dla grupy administracyjnej – sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego *Sławomir Presnarowicz*.

³ Przygotowany odpowiednio na cele symulacji stan faktyczny bazuje na rzeczywistych postępowaniach, które toczyły się w przeszłości przed Sądem Rejonowym w Białymstoku.

Fot. 3. Sąd i protokolant. Studenci biorący udział w symulacji rozprawy z zakresu prawa cywilnego i gospodarczego, odbywającej się w ramach CPS na Wydziale Prawa UwB w marcu 2007 r.

powiązaniem stanu faktycznego ze stanem prawnym, pomoc w przygotowaniu przyjęcia odpowiedniej linii postępowania w trakcie procesu, jak również pomoc przy wykorzystaniu umiejętności formułowania i zadawania właściwych pytań oraz rozwoju roli danej strony procesowej. Kolejne zajęcia wyglądają następująco:

】 praca w zespołach – przygotowanie symulacji rozprawy: omówienie stanu faktycznego w sprawie, podział na role, omówienie kolejnych czynności (zajęcia pierwsze);

】 rozwój pracy w zespołach, przygotowanie swoich świadków, pytań i potencjalnych odpowiedzi oraz możliwych odpowiedzi na pytania strony przeciwnej bądź sądu, próba symulacji rozprawy do momentu otwarcia przewodu sądowego i wezwania na salę rozpraw obecnych świadków (zajęcia drugie);

】 prezentacja symulacji rozprawy na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z udziałem zaproszonych gości i publiczności oraz dyskusja i rozdanie dyplomów zaliczających praktyki sądowe (zajęcia trzecie).

Zajęcia dla każdej z grup odbywają się raz w tygodniu, trwają dwa razy po 45 minut przez dziesięć kolejnych tygodni i kończą się wspomnianą symulacją rozprawy sądowej. Udział w zajęciach w ramach Centrum Praktyk Sądowych jest równoznaczny z otrzymaniem zaliczenia odbycia obowiązkowych praktyk sądowych.

Bazując głównie na symulacji rozprawy sądowej oraz zajęciach w większych i mniejszych grupach seminaryjnych i ich podgrupach, Centrum wykorzystuje różnorodne formy prowadzenia zajęć łączących elementy teoretyczne i praktyczne, prowadzonych zarówno przez sędziów praktyków, jak i nauczycieli akademickich – teoretyków prawa. Różnorodna forma zajęć, styl prowadzących, miejsce ich odbywania oraz zróżnicowany poziom zaangażowania studentów na poszczególnych etapach prowadzonych spotkań dają możliwość rozwinięcia poszczególnych podstawowych umiejętności prawniczych⁴, takich jak:

- rozwiązywanie problemów;
- analiza prawna i rozumowanie;
- ustalanie stanu prawnego;
- ustalanie stanu faktycznego;
- komunikacja (umiejętność porozumiewania się);
- doradzanie;
- prowadzenie negocjacji;
- prowadzenie postępowania sądowego oraz procedur alternatywnych służących do rozwiązania sporu;

- organizacja i zarządzanie pracą prawniczą;
- rozpoznawanie oraz rozwiązywanie problemów etycznych.

Scenariusz zajęć

Pierwszy blok zajęć to wspomniane **zajęcia teoretyczne** prowadzone typowo sokratejską metodą nauczania prawa w formie luźnej dyskusji, w małej dwunastoosobowej grupie. Na pierwszym spotkaniu każdy ze studentów otrzymuje szczegółowy sylabus wraz z niezbędnymi materiałami, pozwalający na odpowiednio przygotowanie się do dyskusji podczas kolejnych zajęć. Ponadto podczas każdego spotkania w ramach bloku pierwsze go studenci otrzymują pracę domową zmuszającą ich do przygotowania się do zabrania głosu na forum grupy i zwiększenia zaangażowania w prowadzone zajęcia.

Przykładowy scenariusz trzech pierwszych spotkań w ramach Centrum dla dwunastoosobowej grupy studentów wygląda następująco:

Zajęcia pierwsze:

– wprowadzenie – idea i koncepcja Centrum Praktyk Sądowych, wymiana doświadczeń na temat praktyk w sądach, omówienie kwestii technicznych;

– przedstawienie ogólnych wiadomości o sądzie – podstawowe informacje o sądzie, weryfikacja wiedzy studentów na temat sądu, odniesienie do sądownictwa w Białymstoku, usytuowanie białostockich sądów ze wskazaniem umiejscowienia konkretnych wydziałów Sądu Rejonowego w Białymstoku, Sądu Okręgowego w Białymstoku i Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, zasady wnoszenia pism procesowych do biur podawczych określonych wydziałów;

– prezentacja ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.): przepisy ogólne – sąd, sędziowie, ławnicy, organizacja sądów, organy sądów, właściwość miejscowa i rzeczowa – w odniesieniu do białostockich sądów – czynności sądów oraz przepisy porządkowe art. 42–54 ustawy;

– praca domowa – wszyscy: reguły postępowania odrębnego – postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz postępowanie w sprawach gospodarczych; wybór kilku osób, które przygotowują pięciominutowe wystąpienia – analizy (w sumie ok. 20 minut na kolejnych zajęciach) wybranych zagadnień z ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych: prawa i obowiązki sędziów, aplikacja sądowa i aplikanci sądowi, referendarz, asesor sądowy, asystenci sędziów.

Zajęcia drugie:

– dyskusja – powtórzenie wiadomości z zajęć pierwszych (sądy, wydziały, przepisy porządkowe);

– podsumowanie – wybrane zagadnienia z „Metodyki pracy sędziego”: postępowanie sądowe, istota stosowania prawa, zbieranie materiału procesowego, rozstrzygnięcie sprawy, czynności sądu, czynności sędziego, niezawisłość sędziowska, nadzór judykacyjny i pozajudykacyjny (administracyjny);

– wysłuchanie wystąpień studentów – sprawdzenie pracy domowej oraz wystąpienie zaproszonego gościa – aplikanta sądowego (konfrontacja wiedzy teoretycznej z wiedzą praktyczną);

⁴ Lista podstawowych umiejętności prawniczych zawarta została w amerykańskim raporcie *MacCrate*, który wyznaczył standardy nauczania prawa oraz określił miejsce poradni prawnych w strukturze uniwersyteckiej w Stanach Zjednoczonych. Treść Raportu *MacCrate* oraz więcej informacji na temat samego Raportu można znaleźć na stronie: <http://www.abanet.org/legaled/publications/onlinepubs/maccrate.html>. Zob. również B. Namysłowska-Gabrysiak, F. Zoll, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] *Studencka Poradnia Prawna. Idea, organizacja, metodologia*, Warszawa 2005, s. 211–236.

– omówienie wybranych zagadnień dotyczących statusu sędziego, ogólnych przepisów o czynnościach sądów (posiedzenia jawne, niejawne i z wyłączeniem jawności, pomoc sądowa, akta sądowe), czynności sędziów (czynności techniczno-organizacyjne oraz czynności decyzyjne, rozróżnienie czynności sędziów ze sfery orzeczniczej od czynności administracyjnych, np. przewodniczącego wydziału, czynności w sprawie: czynności bieżące – dekretacje, przygotowanie rozprawy, czynności przewodniczącego posiedzenia i wyrokowania, uzasadnianie orzeczeń), czynności uczestników postępowania (kwestia zdolności, pełnomocnicy, pisma procesowe – omówienie przyniesionych wzorów), postępowania odrębnego (odpowiednio reguły postępowania odrębnego – postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz postępowanie w sprawach gospodarczych);

– praca domowa – podział grupy na dwa zespoły, które przygotowują 10-minutowe wystąpienia ukazujące zalety i wady mediacji oraz ugody sądowej.

Zajęcia trzecie:

– wizyta w sądach: Sąd Rejonowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku, Sąd Rejonowy Sąd Gospodarczy w Białymstoku, Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku, Sąd Okręgowy Sąd Gospodarczy w Białymstoku;

– zwiedzanie sekretariatów sądowych – omówienie systemu przyjęć interesantów, udzielania informacji o toczących się postępowaniach, obejrzenie repertoriów sądowych, omówienie zagadnienia udostępniania akt sądowych stronom i innym zainteresowanym;

– obejrzenie wybranych akt sądowych – prezentacja akt toczących się postępowań sądowych, omówienie biegu sprawy, analiza pism procesowych oraz czynności administracyjnych i orzeczniczych, w tym czynności wstępnych – dekretacji pozwu (zarządzenie dotyczące pisma wszczynającego postępowanie sądowe), następczych czynności procesowych (założenie akt sprawy, ewentualne przekazanie sprawy do innego wydziału, usuwanie braków formalnych pod rygorem zwrotu pozwu, przydzielenie sprawy określonemu sędziemu, czynności w ramach zarządzania postępowaniem, dokonywanie doręczeń, przygotowanie rozprawy);

– omówienie wzajemnych czynności sędziów i pracowników administracyjnych,

– obejrzenie sal rozpraw i omówienie przebiegu i porządku posiedzenia;

– wprowadzenie do dyskusji na temat *Alternative Dispute Resolution* (ADR) – alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ugody pozasądowe, postępowanie pojednawcze, mediacje, ugody sądowe);

– mediacje w praktyce orzeczniczej – omówienie regulacji na podstawie wybranych przepisów KPC (wystąpienia wybranych wcześniej studentów);

– ugody sądowe – omówienie regulacji na podstawie wybranych przepisów KPC (wystąpienie wybranych wcześniej studentów), sporządzanie projektów ugody sądowej (ewentualnie omówienie konstrukcji ugody);

– dyskusja na temat zalet i wad oraz potencjału tkwiącego w ADR;

– praca domowa – przygotowanie ugody sądowej przez studentów podzielonych w pary.

Zajęcia teoretyczno-praktyczne w ramach bloku drugiego, podczas których następuje zmiana prowadzącego i miejsca zajęć (na prawdziwą salę rozpraw), pozwalają na zmianę tempa i sposobu pracy z grupą, przyswojenie i utrwalenie nabytej wcześniej przez studentów wiedzy oraz zaobserwowanie jej w praktyce, a także wstępne przygotowanie się do przyszłego trzeciego bloku zajęć, podczas których studenci sami będą odtwarzać przygotowaną na cele Centrum rozprawę sądową. Zmiana zaangażowania studentów w tym bloku zajęć, postawienie ich w roli biernych obserwatorów daje im szansę dogłębnej analizy sytuacji, przemyślenia obserwowanych postępowań sądowych, powiązania wszelkich wiadomości teoretycznych z rzeczywistą praktyką, wyjaśnienia wątpliwości i nasuwających się pytań oraz oswajania z przygotowywaną symulacją rozprawy sądowej i wyboru roli procesowej w przyszłej symulacji.

Spotkania w bloku trzecim to praca w małych zespołach, podzielonych ze względu na wybraną bądź otrzymaną rolę procesową, nad przygotowaniem grupy do symulacji rozprawy sądowej. **Interaktywna praca studentów z koordynatorem danego zespołu**, wykorzystująca burzę mózgow, logiczne myślenie, umiejętność łączenia faktów, wyciągania wniosków i zadawania pytań, ma za zadanie doprowadzenie studentów do rzetelnego i jak najbardziej prawdopodobnego przeprowadzenia symulacji rozprawy sądowej.

Podsumowanie

Istniejące w strukturach Studenckiej Poradni Prawnej działającej przy Wydziale Prawa UwB od dwóch lat **Centrum Praktyk Sądowych** cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród studentów prawa, zwłaszcza wśród członków SPP. Studenci z poradni, podobnie jak pozostali studenci biorący udział w zajęciach prowadzonych w ramach Centrum, odbierają nową inicjatywę jako praktyczną możliwość nabycia i utrwalenia niezbędnych umiejętności prawniczych potrzebnych do pracy z klientem oraz poznania sali sądowej – przyszłego miejsca pracy – „od kuchni”. Poprzez luźną atmosferę panującą podczas zajęć, pracę w małych grupach uczestnicy spotkań mają możliwość pełnego udziału w zajęciach i całkowitego wykorzystania tego czasu na naukę niezbędnych umiejętności.

Studenci biorący udział w spotkaniach w ramach CPS stają się pewniejsi siebie, łatwiej radzą sobie w sytuacjach stresowych, panują nad emocjami, uczą się również pracy z drugim człowiekiem i – jakże ważnych w ich przyszłej karierze – wystąpić publicznych.

Pomimo krótkiej historii Centrum Praktyk Sądowych oraz stałej chęci doskonalenia tego pomysłu poprzez podsumowanie doświadczeń danego roku i wyciągnięcie z nich odpowiednich wniosków, fakt coraz większego zainteresowania studentów prawa tym pomysłem oraz pozytywne opinie byłych uczestników projektu dowodzą potrzeby istnienia takiej inicjatywy, zwłaszcza w ramach klinicznego nauczania prawa, kładącego nacisk na naukę i rozwój umiejętności prawniczych poprzez wykorzystanie metody symulacji rozpraw. Prowadzenie zajęć w ramach Centrum nie byłoby jednak możliwe, gdyby nie stała współpraca Wydziału Prawa UwB z Sądem Rejonowym w Białymstoku, którego to sędziowie cierpliwie, z wielkim zaangażowaniem i życzliwością wspierają nową inicjatywę Studenckiej Poradni Prawnej, o czym należy pamiętać chcąc stworzyć podobny ośrodek. ■

Standardy pracy nad opinią prawną w poradni prawnej

dr Michał Królikowski*, adw. Filip Wejman**

Prezentowane poniżej standardy pracy nad opinią prawną w poradni prawnej stanowią propozycję rozpoczęcia w środowisku klinicystów debaty nad kolejną – naszym zdaniem niezwykle istotną – ścieżką edukacji klinicznej, jaką jest przygotowanie studentów uczestniczących w pracach poradni do rozwinięcia warsztatu w zakresie dokumentów stanowiących wypowiedź z zakresu analizy zagadnienia prawnego.

Wielu studentów w trakcie swojej dalszej praktyki może spotkać się z oczekiwaniem, że wśród posiadanych przez nich umiejętności zawiera się **zdolność do analitycznego myślenia i komunikatywnego, sprawnego przedstawiania argumentacji w formie pisemnej**. Jednocześnie wypowiedź taka musi być skoncentrowana wokół jednego wątku problemowego, jednoznacznie identyfikować zagadnienie przedstawione do analizy (nawet jeśli zadający pytanie nie dość precyzyjnie je określił) i odpowiadać na zadane pytanie, w końcu – spójna i uporządkowana, aby ułatwiała czytelnikowi odbiór tekstu. Oprócz tego ewidentnego **celu edukacyjnego** zwrócenie uwagi na warsztat przygotowanych opinii prawnych – wobec zasady działania studenckich poradni prawnych, jaką jest przekazywanie opinii w formie pisemnej po uprzedniej kontroli opiekuna poradni i parafowaniu przez niego – prowadzi wprost do **podniesienia jakości usług** świadczonych na rzecz klientów przez poradnie.

Prezentowany materiał został przygotowany w taki sposób, aby można go było bezpośrednio użyć w ramach prowadzonych zajęć seminaryjnych. Jednocześnie dla każdego studenta może stanowić listę pytań kontrolnych, które należy sobie zadać po przygotowaniu opinii prawnej, zanim jeszcze zostanie ona przekazana opiekunowi do kontroli merytorycznej i formalnej. Z tych powodów nadaliśmy mu charakter nie tekstu opisowego, ale punktów do dyskusji i sprawdzenia.

Projekt standardów powstał dla celów zajęć plenarnych VII Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Poradni Prawnych jako materiał do dyskusji. Traktujemy go wciąż jako tekst roboczy, prosząc Czytelników o uwagi i sugestie, z nadzieją na przygotowanie większego opracowania metodologicznego, które będzie stanowić poradnik dla opiekunów klinik i studentów w zakresie przygotowywania opinii prawnych i kształcenia klinicznego w tym zakresie.

Cele standardów

Zachowanie standardów metodologicznych, redakcyjnych i edytorskich opinii ma na celu:

- ▶ pomoc studentom w przygotowaniu możliwie trafnej i kompleksowej informacji dla klienta,
- ▶ umożliwienie klientowi łatwego odbioru tekstu, uproszczenie dotarcia do szczegółowej informacji, której klient potrzebuje,
- ▶ ujednoczenie struktury opinii, co ułatwia opiekunom jej sprawdzenie,
- ▶ rozwój warsztatu studenta potrzebnego przy pisaniu dokumentów prawnych.

Treść opinii

Opinia powinna realizować misję poradni polegającą na dostarczeniu klientowi **rzetelnej i praktycznej informacji prawnej** na temat jego sprawy. Opinia nie powinna proponować **kroków nieetycznych**.

Rzetelność

- Należy wykorzystywać informacje pochodzące z reprezentatywnych źródeł; nie opierać się wyłącznie na źródłach wtórnych.
- Dane i cytaty należy przytaczać wiernie.
- Informacje trzeba podawać z podaniem źródła.
- Sporządzona przez poradnię opinia powinna być czytelna dla odbiorcy i innych osób z niej korzystających.
- Dokumenty trzeba pisać w taki sposób, by było możliwe ich odtworzenie na podstawie cytowanych źródeł. Nie dotyczy to fragmentów, w których autor zaznaczył, że opiera się na własnej wiedzy lub osobistej opinii.
- Czytelnik powinien być w stanie na podstawie przedstawionej opinii zweryfikować przytoczone w niej stwierdzenia (np. znaleźć powołane orzeczenie).

Praktyczność

- Opinia ma się przydać klientowi przy rozwiązywaniu jego problemu.
- Opinia nie jest popisem erudycyjnym studenta, poradni ani opiekuna.
- Klientom nieraz są potrzebne praktyczne informacje, które niekoniecznie dotyczą przepisów. Taką ważną okolicznością może być przewidywany czas lub koszt postępowania.
- W razie potrzeby opinia powinna wyjaśniać kwestie techniczne, np. gdzie złożyć dane pismo, gdzie kupuje się znaczki opłaty sądowej.

Etyka

- Opinia nie może sugerować klientowi kroków sprzecznych z prawem, nawet jeżeli byłyby one zgodne z interesem klienta.
- Należy zachować szczególną ostrożność w sytuacji, gdy przeciwnik klienta jest osobą nieporadną, działającą bez prawnika.
- Należy zachować szczególną ostrożność w sytuacji, gdy najlepsza z punktu widzenia interesu klienta porada może wiązać się z nadużyciem prawa, np. przewlekaniem postępowania przez składanie niepotrzebnych wniosków dowodowych lub środków

* Adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego UW, dyrektor Biura Analiz Sejmowych, członek zarządu FUPP (michal.krolikowski@uw.edu.pl).

**LLM (Harvard), kierownik Szkoły Prawa Amerykańskiego UJ, pracownik naukowy Uniwersytetu w Bielefeld (Niemcy), członek zarządu FUPP (filip@wejman.pl).

odwoławczych. Ten problem ma szczególne znaczenie, gdy klient jest stroną konfliktu. Standardy nie rozstrzygają problemów etycznych, które mogą powstać np. przy obronie przed eksmisyją samotnej osoby w podeszłym wieku, ale zwracają uwagę na konieczność zachowania szczególnej ostrożności przez poradnię w takich sytuacjach, np. przez dodatkowe konsultacje.

Forma opinii

Forma dokumentu powinna pomagać odbiorcy zrozumieć treść i odzwierciedlać wysokie standardy zawodowe. W szczególności:

- opinia powinna być jasna, napisana przystępnym językiem,
- opinia powinna być zwięzła; nieistotne szczegóły należy usunąć,
- należy używać z umiarem graficznych elementów, cytatów i wstawionych fragmentów innych dokumentów. Jeśli pozwala na to czas, materiały te należy streszczać, a nie przytaczać w całości,
- w miarę możliwości w pracy z edytorami tekstu należy używać szablonów przyjętych przez poradnię,
- styl i układ są jednolite w obrębie całego tekstu,
- układ tekstu i grafiki pozwala na szybkie zrozumienie treści i przejrzanie publikacji,
- tam, gdzie to przydatne, należy stosować pogrubienia (nie podkreślenia), przypisy i inne elementy typograficzne, które mogą pomóc czytelnikowi w odbiorze tekstu.

Praca nad opinią

Cele realne i prawne

Przed przygotowaniem opinii trzeba ustalić, jakie **realne cele** wyraża pytanie, które klient zadał poradni. Cele realne nie muszą być wyrażone w języku prawniczym i pokrywać się z pojęciami prawniczymi.

Sformułowanie celów realnych pozwala zidentyfikować **cele prawne**, które trzeba osiągnąć.

Przykład: Cel realny klienta: otrzymać pieniądze na naprawę samochodu rozbitego w wypadku. Cel prawny: wykazać przestanki odpowiedzialności odszkodowawczej sprawcy wypadku.

Kontrola jakości

Opinię należy sprawdzić przede wszystkim pod względem:

- wyczerpującego zbadania stanu prawnego,
- spójności i wiarygodności ustaleń co do faktów,
- aktualności i dokładnego cytowania przepisów,
- aktualności i dokładnego cytowania orzecznictwa; należy sprawdzić, czy w orzecznictwie istnieje ustalony pogląd, czy rozbieżność poglądów,
- aktualności i dokładnego cytowania literatury; należy sprawdzić, czy dany pogląd spotkał się z aprobatą, czy polemiką innych autorów,
- poprawności wykładni przepisów, rozumowań prawniczych,
- przypadkowo pominiętych słów (w szczególności wyrazu „nie”),
- wieloznaczności,
- rzetelności w powoływaniu źródeł, żeby uniknąć posądzenia o plagiat.

Przed wręczeniem ostatecznej wersji opinii klientowi:

- każda opinia powinna być w ostatecznej wersji przed wręczeniem opinii przeczytana co najmniej raz przez przynajmniej jednego opiekuna, czyli pracownika naukowego uczelni, który sprawuje nadzór merytoryczny nad studentem, albo przez prawnika praktyka współpracującego z poradnią (wskazane jest, żeby to był radca prawny lub adwokat),
- warto poprosić o przeczytanie opinii osobę, która **nie jest prawnikiem**, żeby sprawdzić, czy opinia jest zrozumiała. Może to być

ktos z kręgu bliskiej rodziny. Uwaga na poufność! Nie wolno naruszyć tajemnicy, która łączy klienta z poradnią. Oznacza to z reguły konieczność usunięcia z projektu opinii danych osobowych i innych informacji objętych poufnością,

- dla weryfikacji prawidłowego przygotowania dokumentu należy skorzystać z **listy pytań kontrolnych**,
- kopia opinii jest archiwizowana w poradni,
- osoba, która sprawuje nadzór nad studentem, podpisuje się na zarchiwizowanej kopii opinii, która została wręczona klientowi. To oznacza, że opiekun zaakceptował treść opinii i przyjmuje odpowiedzialność za to, że klient otrzymał taki dokument. Po otrzymaniu opinii przez klienta:
- podając datę, klient kwituje na kopii, że otrzymał opinię,
- student ustnie objaśnia lub komentuje opinię, jeżeli klient go o to poprosi.

Praca nad tekstem opinii

Styl

Tekst powinien spełniać następujące wymogi:

- język zrozumiały dla czytelnika niezorientowanego w tematyce (unikamy pojęć zbyt hermetycznych i żargonu naukowego),
- tekst podzielony na części wyodrębnione podtytułami odpowiadającymi treści wyróżnionej części tekstu,
- komentarz odautorski poparty faktami lub zobiektywizowanymi argumentami i politycznie neutralny,
- konsekwentne stosowanie jednolitej terminologii,
- zachować neutralny styl, np. starać się nie określać stron terminami, które mają zabarwienie wartościujące, np. kamienicznik, lichwiarz,
- większy dokument powinien mieć spis treści.

Opinia nie może zawierać nieujawnionych założeń co do faktów.

Cytowanie

- Opis źródła musi uwzględniać: autora dzieła, tytuł, kolejny tom, miejsce i rok wydania; dla czasopism – tom, rok wydania i numer; dla dzienników – datę wydania: dzień, miesiąc, rok (w takiej kolejności z dopiskiem [z 1 stycznia 2006 roku]). W przypisach, które odnoszą się do cytatu, niezbędne jest podanie strony, z której pochodzi przytoczony tekst. Stosujemy pełny opis nazwy czasopisma (np. „Państwo i Prawo”, a nie „PiP”).
- Nie podajemy więcej niż trzech autorów dzieła. W takim przypadku należy ograniczyć się tylko do redaktora, a jeśli go nie ma, stosuje się zapis: „praca zbiorowa”.

Przykłady: *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, A. Jakubecki (red.), wyd. II, Zakamycze 2005.

W. Sokolewicz, *Uwagi do art. 235 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, L. Garlicki (red.), t. II, Warszawa 2001, s. 10–11.

Ibidem (tamże) – stosujemy, gdy dzieło cytowane jest opisane w przypisie bezpośrednio poprzedzającym, następnie numer strony, jeśli cytat pochodzi z innej niż podana w poprzedzającym przypisie.

Op. cit. (opere citato) – stosujemy, gdy dzieło cytowane jest opisane w przypisie nie bezpośrednio poprzedzającym. Wówczas podajemy autora, skrót tytułu (do pierwszego rzeczownika), trzy kropki, *op. cit.*, numer strony.

- Niezbędne elementy przypisu dla publikacji znajdujących się na nośnikach elektronicznych to: nazwa autora, tytuł, charakter publikacji (np. wersja elektroniczna) podany w nawiasie kwadratowym, miejsce i data wydania. Dla dokumentów dostępnych *on-line* podajemy pełny adres strony internetowej.

Przykłady: *Słownik języka polskiego*, W. Doroszewski (red.), t. 1–11 [wersja elektroniczna], Warszawa 1997. Uchwała SN III CZP 42/06, Lex nr 182882. Sobczak K., *Wiele twarzy bezrobocia*, „Rzeczpospolita” z 25 sierpnia 2006 roku, http://www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie_060826/publicystyka/opinie_a_9.html. Raport GUS – Wyniki finansowe towarzystw i funduszy emerytalnych, http://www.stat.gov.pl/serwis/monit_kwart/tow_inw/1polr2003.doc.

Skrótownice

W przypadku używania w tekście skrótu po raz pierwszy należy zamieścić pełną nazwę, od której utworzony został skrótowiec. W razie wątpliwości odnośnie do sposobu stworzenia skrótownicy należy pamiętać, że w skrótowcach rodzimych i obcych zasadniczo nie stawiamy kropki.

Przykłady: Europejski nakaz aresztowania (ENA), Ustawa – Ordynacja podatkowa (o.p.) lub („Ordynacja”) Ale: Dz.U., k.k., k.p.c.

Pytania kontrolne

Przed przygotowaniem dokumentu

- Czy jest dość czasu na przygotowanie opinii w terminie? W razie potrzeby porozmawiaj z opiekunem lub koordynatorem, aby uzyskać więcej czasu.
- Czy konieczne będzie skorzystanie z pomocy współpracowników z Twojego zespołu lub innych zespołów? Jeżeli tak, należy zrobić to niezwłocznie.
- Czy omawiane zagadnienie należy przedstawić w kontekście porównawczym, np. unijnym albo regionalnym lub lokalnym?
- Czy przewidujesz konieczność współpracy z ekspertami (np. lekarzami) lub innymi osobami spoza poradni (np. ochroną, opieką społeczną)?

Po przygotowaniu dokumentu

- Czy opracowanie jest zwięzłe i zrozumiałe?
- Czy opis stanu faktycznego jest spójny i wiarygodny?
- Czy styl i układ są jednolite w całym tekście i zgodne ze standardami?
- Czy układ tekstu i grafiki pozwala na natychmiastowe zrozumienie treści i szybkie przejście dokumentu?
- Czy spis treści jest przejrzysty, nieprzeładowany i umieszczony na początku dokumentu?
- Czy struktura opinii jest czytelna? Czy dokument ma użyteczne śródtytuły i podkreślenia, odzwierciedlające jego treść i umożliwiające jego wykorzystanie zarówno przez tych, którzy chcą je przeczytać w całości, jak i tych, którzy pragną dokładniej zbadać konkretne zagadnienia?
- Czy opracowanie nie jest stronnicze pod żadnym względem? Czy prawidłowo zidentyfikowano cele realne i prawne klienta i doradztwa?
- Czy istnieje rozgraniczenie między danymi faktograficznymi a opiniami?
- Czy zróżnicowane poglądy i komentarze zostały ukazane w sposób wyważony?
- Czy wykorzystane źródła są rzetelne, a także, w miarę możliwości, pierwotne, a nie wtórne?
- Czy powołanie się na źródła jest prawidłowe?
- Czy przy cytowaniu materiałów przestrzegano praw autorskich?
- Czy prawidłowo oceniono przydatność i niedostatki wykorzystanych źródeł?
- Czy „podsumowanie” stanowi samodzielne omówienie poruszonych spraw i jest zrozumiałe bez dodatkowych przypisów?

– Czy oprócz autora co najmniej jedna osoba przeczytała uważnie całe opracowanie, aby sprawdzić je pod względem treści, budowy i sposobu prezentacji? Czy wszelkie niezbędne poprawki zostały wprowadzone?

Ocena skutków prawnych ustalonego stanu faktycznego

- 】 Ewentualne niejasności i wątpliwości co do materiałów przedstawionych przez klienta trzeba wyjaśnić z klientem.
- 】 Kwalifikacja prawna stanu faktycznego dokonana przez eksperta uzasadniana jest zgodnością:
 - z kierunkami orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz sądów powszechnych lub administracyjnych,
 - z poglądami doktryny.
- 】 Dyrektywy interpretacyjne uzasadniające kwalifikację prawną, o której mowa wyżej. Dotyczy to w szczególności dyrektyw wykładni: językowej (gramatycznej), funkcjonalnej i systemowej.
- 】 Zasada racjonalnego działania ustawodawcy jako ewentualny argument posiłkowy w danej sprawie. Zastosowane przez eksperta reguły wnioskowania (uzasadniania) – np. *argumentum a contrario*, *a fortiori*, *a maiori ad minus*, *ad iudicium* itp.

Niektóre błędy

- 】 Zignorowanie realnych celów, które przyświecają klientowi.
- 】 Niewystarczające wyjaśnienie stanu faktycznego. Luki w wiedzy o sprawie wymagają uzupełnienia, a nie wyłącznie opisanie lub prześlizgnięcia się przez nie.
- 】 Styl: „strumień świadomości”, tzn. brak akapitów, hermetyczne słownictwo, skróty myślowe.
- 】 Lepiej unikać akapitów dłuższych niż 1/2 strony.
- 】 Brak wyodrębnienia typograficznego własnego tekstu w stosunku do innych źródeł. Czytelnik powinien mieć możliwość rozpoznania na pierwszy rzut oka, prawie bez czytania tekstu, że dany fragment jest wyszczególniony. Należy stosować w tym celu ramki, wcięcia, ciemniejsze tła etc.
- 】 Namiary na akty prawne, sygnatury i inne dane, które utrudniają lekturę, należy w miarę możliwości umieszczać w przepisie. Duża ilość w tekście cyfr, dat, obco brzmiących dla laika adresów legislacyjnych etc. utrudnia lekturę. Zdania, które są rozbite ciągiem takich technicznych informacji, są nieczytelne.

Wzorzec czytelnika opinii

Przy pisaniu i kontroli opinii trzeba założyć, że może ona trafić w ręce osoby o **niskich kwalifikacjach intelektualnych** lub interpretującej ją w **złej wierze**; niektórzy czytelnicy mogą **nie znać całości sprawy**. Taką osobą może okazać się zarówno klient, jak i inne osoby, w których ręce trafi opinia. W relacjach z osobami trzecimi klienci niejednokrotnie posługują się nią jak orzeczeniem albo innym dokumentem urzędowym. Nie da się przewidzieć, co się stanie z opinią, więc bezpieczniej przyjąć pesymistyczny scenariusz.

Praca nad opinią

W większości przypadków dla klienta ważniejsze są informacje pozytywne niż negatywne. Interesuje go, jak osiągnąć **realny cel**, a nie, dlaczego to jest niemożliwe lub zakazane. Spełnienie tego postulatu wymaga od poradni **twórczej postawy**, tzn. poszukiwania rozwiązań, nawet jeżeli technicznie prawidłowe byłoby udzielenie negatywnej odpowiedzi na wąsko postawione pytanie.

Przykład: Klient chciałby przenieść własność fragmentu działki rolnej, którego granicę wyznacza jedynie ścieżka i który w żaden inny sposób nie został formalnie wyodrębniony. Opinia może wskazywać, że nie da się w ten sposób przenieść własności, ale może zasugerować dzierżawę.

Ujawnienie ryzyka błędnej oceny. Jeżeli nie istnieje oczywiste rozwiązanie sprawy, to nie ma nic złego w proponowaniu wykładni lub czynności, które mogą być kontrowersyjne pod względem skuteczności (np. zapisu w umowie, kwalifikowanego przez niektórych sędziów lub naukowców jako nieważny). Klient musi wiedzieć, że dane rozwiązanie jest kontrowersyjne, co powoduje ryzyko niekorzystnego rozstrzygnięcia.

Funkcje kontroli jakości

- prewencja,
- indywidualna edukacja studenta, który jest autorem opinii,
- nauka metodologiczna dla innych studentów,
- dobra usługa dla klienta.

Model udziału opiekuna

Student prowadzi sprawę sam na dwóch etapach. Są to:

- 1) zbieranie informacji od klienta: wywiad, dobór żądanych dokumentów,
- 2) rozmowa z klientem przy okazji wręczania opinii.

Na tych dwóch etapach istnieje podwyższone ryzyko błędu. Wydaje się jednak, że warto je zaakceptować z powodów dydaktycznych. Udział opiekuna w tych czynnościach znacząco utrudniłby studentowi naukę w poradni.

Kontrola ze szczególną starannością

Optymalnym stanem jest stuprocentowa weryfikacja wszystkich informacji, które znajdują się w opinii. To znaczy sprawdzenie treści i aktualności wszystkich powołanych przepisów,

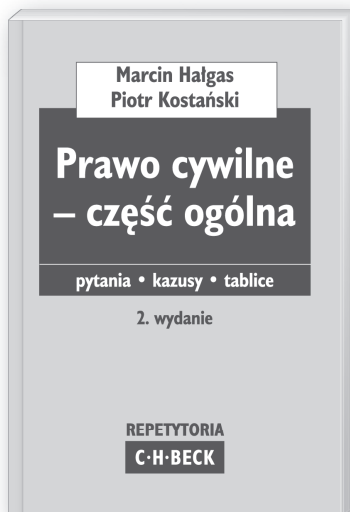
wszystkich powołanych cytatów z orzecznictwa i literatury (np. weryfikacja, czy dane orzeczenie jest aktualne, tzn. nie istnieje orzeczenie, które traktuje sprawę odmiennie, czy autor cytowanego artykułu rzeczywiście miał na myśli taki pogląd, jaki przypisuje mu autor opinii, lub czy nie opublikował później artykułu, w którym zmienił zdanie). W sytuacji, gdyby pełne sprawdzenie tych informacji nie było możliwe z uwagi na ograniczenia czasowe i organizacyjne nadzoru w poradni, można wprowadzić zasadę, że wszystkie opinie są sprawdzane w zakresie podstawowym, a np. co dziesiąta zostaje sprawdzona ze szczególną starannością (100%). W miarę organizacyjnego rozwoju poradni i narastania rutyny opiekunów powinno być możliwe zwiększanie udziału opinii, które są sprawdzane w stu procentach. Kontrola mniej rygorystyczna niż sto procent powinna być stanem przejściowym. Sztynny system, w którym poddaje się rygorystycznej kontroli np. co dziesiątą opinię, jest lepszy niż swobodne uznanie koordynatora wybierającego opinie przeznaczone do szczególnej kontroli.

Kontrola całości opinii mimo błędów

Do opiekunów: warto przeczytać i poprawić opinię do końca, nawet jeżeli zawiera na początku błędy. To oznacza, że nie stosuje się zasady: „po pierwszym potknięciu zwrot do autora” (chyba że dalsze poprawianie jest w oczywisty sposób absurdalne). Zwracanie opinii po pierwszym błędzie powoduje marnotrawstwo czasu i zniechęcenie studentów, dla których taka praktyka jest nieprzyjemna.

Prawo cywilne – część ogólna

Marcin Hałgas, Piotr Kostański

Seria: Repetytoria Becka
2. wyd. 2007 r.; 320 str.
ISBN 978-83-7483-690-6
Cena: 39,99 zł

Repetytorium „Prawo cywilne – część ogólna. Pytania. Kazusy. Tablice” podzielone jest na trzy części:

część pierwsza – PYTANIA z odpowiedziami dotyczące m.in.:

- prawa podmiotowego,
- wad oświadczenia woli,
- przedstawicielstwa,

część druga – KAZUSY z rozwiązaniami uwzględniające zagadnienia m.in.:

- działania przez pełnomocnika,
- wyłączenia zbywalności prawa,
- zawarcia umowy w drodze negocjacji,

część trzecia – TABLICE przedstawiające m.in.:

- terminy przedawnienia,
- zakres zdolności do czynności prawnych,
- przesłanki całkowitego ubezwłasnowolnienia.

Drugie wydanie zostało poszerzone o najnowsze zmiany w Kodeksie cywilnym, dotyczące m.in. przedawnienia roszczeń wynikających z czynów niedozwolonych.

Dzięki temu Repetytorium przyswoisz, zrozumiesz i sprawdzisz wiadomości z zakresu prawa cywilnego.

Marcin Hałgas, Piotr Kostański – doktoranci w Katedrze Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego

Wydawnictwo C.H. Beck, e-mail: dz.handlowy@beck.pl, ul. Matuszewska 14 bud. 45C
03-876 Warszawa, tel. 022 31 12 222, fax 022 33 77 601

WZÓR

OPINIA PRAWNA

przygotowana przez poradnię prawną w..... przy.....
[dane kontaktowe]

data

[zastrzeżenia prawne]

Porada

[zwięzłe omówienie ocen i sugerowanych kroków]

Uzasadnienie

- stan faktyczny
- stan prawny
- zastosowanie prawa do faktów
- konkluzja

Spis załączników:

1.
2.
3.

Autor

Akceptował

Prawo rzeczowe

Pytania. Kazusy. Tablice

Kamil Grzesik, Marcin Hałas, Piotr Kostański

Seria: Repetytoria Becka
2007 r.; 306 s.
ISBN 978-83-7483-355-4
Cena: 45 zł

„Repetytoria Becka” adresowane są do studentów prawa oraz aplikantów. Opracowania ukazujące się w tej serii pomogą w szybkim przygotowaniu się do egzaminów i kolokwiów. Materiał poszczególnych pozycji, jego układ i ujęcie porządkują i sprawdzają wiedzę z danej dziedziny prawa.

Repetytorium „Prawo rzeczowe – część ogólna. Pytania. Kazusy. Tablice” podzielone jest na trzy części:

część pierwsza – PYTANIA z odpowiedziami dotyczące m.in.:

- nabycia i utraty prawa własności,
- użytkowania wieczystego,
- spółdzielczego prawa do lokalu,
- ksiąg wieczystych,

część druga – KAZUSY z rozwiązaniami uwzględniające zagadnienia m.in.:

- darowizny,
- nabycia nieruchomości przez cudzoziemców,
- służebności gruntowej,
- zasiedzenia,

część trzecia – TABLICE przedstawiające m.in.:

- immisję,
- sposoby zarządu nieruchomością wspólną,
- rodzaje użytkowania,
- hipotekę.

Dzięki temu Repetytorium przyswoisz, zrozumiesz i sprawdzisz wiadomości z zakresu prawa rzeczowego.

www.sklep.beck.pl

Wydawnictwo C.H. Beck

e-mail: dz.handlowy@beck.pl
ul. Matuszewska 14 bud. 45C, 03-876 Warszawa
tel. 022 31 12 222, fax 022 33 77 601

Studenckie Poradnie Prawne w Polsce

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Studenckie...

Każda z 24 działających w Polsce studenckich poradni prawnych (zwanymi także klinikami prawa) to grupa studentów prawa lub administracji, którzy bezpłatnie udzielają porad prawnych osobom niezamożnym.

To, że w poradniach działają studenci nie oznacza, że nikt nie sprawdza ich pracy, wręcz przeciwnie. Kliniką kieruje pracownik uczelni, na której działa poradnia. Na każdym etapie sporządzania opinii studenci działają pod nadzorem kadry naukowej.

Każda opinia – zanim zostanie przekazana klientowi – jest dokładnie sprawdzana przez prawników praktyków współdziałających z poradnią albo pracowników uczelni będących opiekunami kliniki.

...Poradnie...

Studenckie poradnie prawne spełniają podwójną rolę: społeczną i edukacyjną. Z jednej strony zapewniają dostęp do bezpłatnej, rzetelnej porady prawnej osobom ubogim, z drugiej – umożliwiają studentom kontakt z problemami prawnymi w praktyce.

Porada świadczona jest przez kliniki tylko tym osobom, których sytuacja finansowa nie pozwala na pokrycie kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Klinika może zrezygnować z prowadzenia sprawy, jeśli w toku przygotowywania opinii okaże się, że klient może korzystać lub korzysta z odpłatnej pomocy adwokata lub radcy prawnego.

Praca nad sprawą prowadzona jest z zachowaniem poufności, a udzielenie pomocy przez poradnię następuje zawsze w formie pisemnej.

...Prawne

Poradnie świadczą pomoc prawną w bardzo szerokim zakresie.

W sprawach cywilnych mogą na przykład pomóc w wyjaśnianiu treści zawieranych umów; w zakresie spraw rodzinnych poinformować, jak sporządzać pozwy rozwodowe, alimentacyjne; a w sprawach spadkowych można liczyć na pomoc kliniki w zrozumieniu zasad dziedziczenia ustawowego i sporządzania testamentów.

Ponadto poradnie pomagają w uzyskaniu świadczeń z funduszy pomocy społecznej, dochodzeniu praw w toku postępowań przed urzędami, w tym skarbowymi, ułatwiają realizację uprawnień pracowników, osób niepełnosprawnych, pacjentów, lokatorów, spółdzielców a także cudzoziemców i uchodźców.

W roku akademickim 2005/2006 poradnie prawne:

...rozpatrzyły 9833 sprawy, w tym najwięcej było spraw z zakresu prawa cywilnego (2397), karnego (1680) i rodzinnego (1409),

...skupiały 1279 studentów oraz 179 pracowników naukowych i prawników-praktyków.

W porównaniu z rokiem akademickim 2004/2005:

...liczba spraw wzrosła o 32,5 proc.,

...liczba studentów działających w poradniach podwyższyła się o 22 proc.,

...personel naukowy liczy o 20 proc. więcej osób,

...utrzymała się jakość udzielanych porad albowiem jeden pracownik naukowy opiekował się tylko siedmioma studentami,

...połowa rozpatrywanych przez poradnie spraw jest załatwianych na bieżąco i kończy się najpóźniej w ciągu 14 dni.

Jak mogę pomóc poradniom prawnym?

Jeśli jesteś studentem znajdź poradnię na swojej uczelni, skontaktuj się z działającymi w niej Twoimi koleżankami i kolegami. Zapytaj, w jaki sposób możesz udzielać porad i jakie warunki musisz przy tym spełnić.

Jeśli na Twojej uczelni nie ma jeszcze poradni – skontaktuj się z Fundacją Uniwersyteckich Poradni Prawnych.

Jeśli jesteś prawnikiem-praktykiem zastanów się, czy nie mógłbyś poświęcić części swojego czasu na działalność *pro bono*. Jeśli tak, to może mógłbyś wesprzeć swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym studentów oraz kadre naukową wybranej poradni prawnej.

Jeśli chciałbyś wspomóc działalność polskich poradni prawnych wiedz, że Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych jest organizacją pożytku publicznego. Oznacza to, że Fundacja może otrzymywać od osób fizycznych wsparcie finansowe w wysokości 1 proc. podatku dochodowego.